

"Før var det meg, meg, meg. Nå er det
de, de, de. Og litt meg."

*En kvalitativ studie av fosterforeldres biologiske
barns erfaringer med å leve med fostersøsken.*

Jeanne Aaøyen

Masteroppgave i psykososialt arbeid - Selvmord, rus, vold og
traumer. Institutt for klinisk medisin. Det medisinske fakultet.

UNIVERSITETET I OSLO

Dato 28.04.2014

***"Før var det meg, meg, meg.
Nå er det de, de, de. Og litt meg."***

*En kvalitativ studie av fosterforeldres biologiske
barns erfaringer med å leve med fostersøsken.*

Jeanne Aaøyen

Masteroppgave i psykososialt arbeid - Selvmord, rus, vold og
traumer. Institutt for klinisk medisin. Det medisinske fakultet.

UNIVERSITETET I OSLO

2014

Copyright forfatter

År   2014

Tittel   "Før var det meg, meg, meg. Nå er det de, de, de. Og litt meg."

Forfatter   Jeanne Aaøyen

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Målet med denne oppgaven har vært å få økt kunnskap om fosterforeldres biologiske barn. Det finnes lite forskning i Norge på fosterforeldres egne barn. Fokuset har vært rettet mot fosterforeldre og fosterbarn. Også internasjonalt har fosterforeldres egne barn vært en oversett gruppe, til tross for at de er en viktig aktør i fosterhjemsoppdraget.

Forskningsresultatene er stort sett sammenfallende, og viser at fosterforeldres egne barn utsettes for belastninger, utfordringer og livserfaringer det er grunn til å vie større oppmerksomhet. Jeg fant ingen forskning som gikk direkte på hvilken innvirkning det å leve med fostersøsken har på relasjonene i familiesystemet, og jeg ønsket å vite mer om dette. Forskningsspørsmålene mine ble derfor som følger:

- Hvordan virker det å leve med fostersøsken inn på fosterforeldres biologiske barns relasjoner til familie og venner?
- Hvordan beskriver fosterforeldres egne barn relasjonen de har til sine fostersøsken?

Undersøkelsen i min oppgave bygger på en kvalitativ tilnærming med seks informanter i alderen 12 til 17 år. Alle var hjemmeboende med fostersøsken på intervju tidspunktet. Analysen viste at fosterforeldres egne barn satt med erfaringer på godt og vondt. De ga uttrykk for at de stort sett trivdes med å ha fostersøsken, men at noen av endringene dette førte med seg var vanskelige og krevende. Jeg grupperte funnene mine i følgende hovedkategorier:

- Forberedelse
- Endring i familieliv
- Endring i relasjoner

Informantene var alle blitt forberedt på å få fostersøsken i mer eller mindre grad, avhengig av om fosterhjemsoppdraget var en akutt plassering eller en planlagt plassering. De beskriver oppstartfasen som en tid preget av spenning og glede. Flere av informantene ga uttrykk for at de ville hatt mer informasjon om fosterbarnet ved innflytning.

Informantene nevnte flere endringer i familien som følge av at de hadde fått fostersøsken. Endringene gikk på plikter, ansvarsfordeling og forventninger, samt at ferier og høytider var blitt annerledes etter at barna fikk fostersøsken. Dette var endringer som indirekte hadde betydning for relasjoner i familiesystemet.

Informantene ga uttrykk for at fostersøsknene krevde mye av fosterforeldrene, og flere av dem bekymret seg for foreldrene sine. Egne barn fikk mindre av foreldrenes tid og oppmerksomhet, noe som flere opplevde som sårt.

Med hensyn til venner, ga de fleste informantene uttrykk for at det ikke hadde noen betydning for deres forhold til venner at de hadde fostersøsken. Men noen av informantene tok ikke med seg venner hjem like ofte som før de fikk fostersøsken, og to av informantene fortalte om situasjoner der fostersøsken hadde overtatt vennene deres.

Relasjonen egne barn hadde til fostersøsknene sine ble beskrevet av de fleste informantene som vanlige søskenforhold.

Jeg tok utgangspunkt i funnene mine og drøftet hvorvidt de hadde en innvirkning på egne barns relasjon til familie og venner. Jeg valgte å bruke familiesystemteori som grunnlag for drøftingen. Med tanke på at egne barn beskrev relasjonen til fosterbarna som vanlige søskenforhold, har jeg i tillegg valgt å bruke litteratur og forskning om søskenforhold i drøftingen.

Forord

Denne oppgaven er en kvalitativ studie av fosterforeldres egne barn. Arbeidet med oppgaven har gitt meg ny innsikt i fosterforeldres biologiske barns erfaringer med å ha fostersøsken. Uten informantene hadde det ikke blitt noen oppgave, og jeg vil gjerne takke dem for tilliten de viste meg og for at de tok seg tid til å dele sine erfaringer med meg.

Arbeidet med oppgaven har vært en spennende og krevende prosess, og jeg vil takke mine veiledere Monica Dalen og Åse Langballe for at de loset meg i havn.

Jeg vil også takke min mor, som har heiet meg fram og lest korrektur.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke mine barn. Det er de som er hovedgrunnen til at denne masteroppgaven ble til. Takk til min biologiske datter Kamilla for kloke innspill og gode samtaler. Takk til min fostersønn Robin, som har gitt meg uvurderlig lærdom de årene han har bodd hos meg.

Kristiansand, april 2014

Jeanne Aaøyen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning og bakgrunn for prosjektet.....	1
1.1	Introduksjon.....	1
1.2	Begrepsavklaringer	2
1.2.1	Ulike typer fosterhjem.....	2
1.2.2	Fosterforeldres egne barn	3
1.2.3	Fostersøsken.....	4
2	Kunnskapsstatus, forskningsspørsmål og teoretisk bakgrunn	5
2.1	Tidligere forskning på tema.....	5
2.1.1	Forberedelse	6
2.1.2	Positive faktorer ved å ha fostersøsken.....	7
2.1.3	Negative faktorer ved å ha fostersøsken	8
2.1.4	Relasjoner	10
2.1.5	Bekymringer	13
2.1.6	Ansvarsfølelse	14
2.1.7	Tap av uskyld og hemmeligheter.....	15
2.1.8	Brudd	15
2.1.9	Hvem snakker de biologiske barna med?	16
2.1.10	Forhold til det offentlige	16
2.1.11	Oppsummering	17
2.2	Forskningsspørsmål.....	18
2.3	Teoretisk utgangspunkt.....	18
2.3.1	Bronfenbrenners økologiske modell.....	18
2.3.2	Familiesystemteori	19
3	Forskningsprosessen	21
3.1	Valg av forskningstilnærming og metode.....	21
3.2	Datainnsamling	22
3.3	Barn og unge som informanter	23
3.4	Utarbeidelse av intervjuguide.....	24
3.5	Utselgelse og rekruttering av informanter.....	26
3.6	Gjennomføring	26
3.7	Lydbåndopptak.....	27
3.8	Transkribering.....	27
3.9	Analyseprosessen	28
3.10	Min forforståelse og forberedelse til studien	30
3.11	Reliabilitet, validitet og generalisering.....	31
3.12	Etiske betraktninger.....	34
3.13	Informantene	36
4	Presentasjon av funn	37
4.1	Forberedelse.....	37
4.2	Endring i familieliv.....	40
4.3	Endring i relasjoner.....	45
4.3.1	Forhold til foreldrene.....	45
4.3.2	Forhold til biologiske søsken og fostersøsken.....	49
4.3.3	Forhold til klassekamerater og venner	53
4.3.4	Familienettverk	56

4.3.5	Brudd i relasjon med fostersøsken	57
4.3.6	Hvem snakker de biologiske barna med.....	58
4.4	Oppsummering.....	59
5	Drøfting.....	61
5.1	Forberedelse.....	61
5.2	Endring i familieliv.....	62
5.3	Endring i relasjoner.....	64
5.4	Oppsummering.....	67
6	Veien videre.....	69
	Litteraturliste.....	70
	Vedlegg / Appendiks.....	76

1 Innledning og bakgrunn for prosjektet

1.1 Introduksjon

Pr. 01.01.2013 bodde 10.254 barn i fosterhjem i Norge, noe som utgjør over 80% av alle barn som er under omsorg av barnevernet. Dette er en økning på 50% fra 1990 (Statistisk sentralbyrå (SSB), 2013). Noe av økningen skyldes at det er skjedd en generell økning i antall barn og unge i barnevernet. Men dels skyldes økningen også at det har skjedd en villet vridning bort fra bruk av barnevernsinstitusjoner. Dette gjelder også for barn og unge med store hjelpebehov, og forsterkningstiltak i hjemmene har vært spesielt mye brukt de siste årene (Backe-Hansen, Havik & Grønningsæter, 2013). Årsaken til at noen barn må flytte fra sine biologiske foreldre er mange og sammensatte. Det kan være vanskeligheter knyttet til hjemmet, som for eksempel mishandling og vold, rusrelaterte problemer, psykiske problemer hos foreldrene, fysisk eller psykisk mishandling. Barn som har opplevd slik omsorgssvikt strever ofte med fysiske, psykiske, sosiale og kognitive problemer. Dette gjør at de ofte utvikler særlige behov (Bunkholdt, 2012). Det er vesentlig at fosterfamilien har mulighet og evne til å møte disse behovene, og gi barnet den trygge hverdagen det trenger for å utvikle seg positivt. Dette krever tålmodighet og langsiktig jobbing av fosterfamilien.

Fosterfamilien er ikke bare fosterforeldrene, men også fosterforeldrenes egne barn. Disse er oversette medarbeidere i fosterhjemssystemet (Swan, 2002). Fosterforeldres egne barn er viktige aktører som har en aktiv rolle i oppdraget, og det å leve sammen med fostersøsken har en stor innvirkning på deres liv (Heggdalsvik, 2007; Höjer & Nordenfors, 2006). Å ignorere disse barna er å fornekte et nøkkelement i en vellykket fosterhjemsplassering (Pugh, 1996).

I retningslinjer for fosterhjem står det at barneverntjenesten bør vurdere behovet for oppfølging av fosterforeldrenes egne barn, og eventuelt ha egne samtaler med disse ved besøk i fosterhjemmet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2004).

Barneverntjenesten er altså ikke pålagt å ha oppfølging av fosterforeldres egne barn.

At fosterforeldrenes biologiske barn er en oversett gruppe sammenfaller med min egen erfaring, både i privat og yrkesmessig sammenheng. Jeg arbeider som veileder for fosterforeldre, og er i tillegg selv fostermor med et biologisk barn.

Studiet psykososialt arbeid med fordypning i vold og traumer har jeg gitt meg en bedre forståelse for barn som er utsatt for traumatiske hendelser, og har vært til stor hjelp for meg i mitt arbeid som veileder. Fosterbarn har ofte opplevd traumatiske hendelser, noe som kan gi utslag i problemer med å regulere følelser og atferd (French, 1997). Dette kan føre til at fosterbarnets atferd noen ganger kan oppleves som skremmende og vanskelig å forstå for fosterfamilien, og kanskje spesielt for fosterforeldrenes egne barn. Atferden kan ha form av for eksempel selvskading eller utagering. Tidligere forskning viser også at egne barn har vært vitne til at fosterbarn har utøvd vold mot fosterforeldrene, og noen av de biologiske barna har selv blitt utsatt for trusler og vold av fostersøsken (Højer, 2007; Martin, 1993). Disse opplevelsene kan være potensielt traumatiserende for fosterforeldres egne barn. Hensynet til egne barn blir oppgitt som en viktig årsak til at fosterforeldre sier opp fosterhjemsoppdraget (Backe-Hansen, Havik & Grønningsæter (Red.), 2013). Å oppleve slike brudd er svært uheldig for fosterbarna. For å oppnå en positiv endring hos et traumatisert fosterbarn må barnet føle seg trygg og utvikle en stabil og tillitsfull relasjon til fosterfamilien. Forskning viser at fosterforeldres egne barn har en viktig rolle med hensyn til hvorvidt en plassering blir vellykket eller ender med brudd (Part, 1993). Dette kom tydelig fram i mitt eget fosterhjemsoppdrag. Min biologiske datter var en viktig medarbeider, som i stor grad har bidratt til min fostersønns positive utvikling. Det ble også tydelig for meg at tiden og oppmerksomheten min, som i all hovedsak tidligere hadde vært forbeholdt henne, etter plassering i stor grad ble vendt mot min fostersønn. Dette var naturlig nok vanskelig for henne og påvirket forholdet vårt. Endringene som skjer i familien i forbindelse med fosterhjemsoppdrag kan påvirke relasjonen fosterforeldres egne barn har til sine foreldre, sine biologiske søsken, øvrig familienettverk og venner. Disse endringene kan igjen føre til at egne barn mistrives med familiens fosterhjemsoppdrag. For å forebygge brudd i fosterhjemsoppdrag, er det viktig at fokus rettes mot fosterforeldres egne barn. Jeg har derfor valgt fosterforeldres egne barn som tema for denne oppgaven.

1.2 Begrepsavklaringer

1.2.1 Ulike typer fosterhjem

Fosterhjem

I lov om barneverntjenester § 4-22 tredje ledd, defineres fosterhjem slik:

- a) private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4, eller i samband med omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 eller § 4-8 annet og tredje ledd,
- b) private hjem som skal godkjennes etter barnevernloven § 4-7.

Fosterhjem skal ifølge dette ta imot barn til oppfostring etter vedtak om omsorgsovertakelse (§4-12). Plasseringer kan også skje etter § 4-4, uten omsorgsovertakelse og med samtykke av foreldrene. Plasseringer etter § 4-7 er når biologiske foreldre selv plasserer barnet utenfor sitt eget hjem. Hjemmet barnet blir plassert i skal godkjennes av barneverntjenesten og regnes som fosterhjem.

Beredskapshjem

Beredskapshjem er fosterhjem som tar imot barn og unge med akutt plasseringsbehov. Et beredskapshjem vil ha omsorgen for barnet i en avgrenset periode inntil en annen og mer varig løsning er funnet.

Forsterket fosterhjem

Noen barn og unge har utfordringer som gjør at det ikke er noe alternativ å plassere dem i ordinære fosterhjem. Det vil da bli satt inn ekstra tiltak i fosterhjemmet som for eksempel avlastning, spesialistveiledere og forhøyet arbeidsgodtgjørelse. Disse fosterhjemmene benevnes ofte som familiehjem. Et familiehjem er et fosterhjem der fosterforeldrene har spesiell kompetanse og kan gi fosterbarna ekstra oppfølging.

Hjemmene i Aleris Ungplan & BOI, som informantene i denne oppgaven er hentet fra, er slike familiehjem.

1.2.2 Fosterforeldres egne barn

Med fosterforeldres egne barn mener jeg fosterforeldres egenfødte barn. I denne studien er disse under 18 år og hjemmeboende sammen med fosterbarnet. De benevnes som fosterforeldres biologiske barn eller fosterforeldres egne barn i denne oppgaven. Selv om to av informantene er 17 år, og dermed naturlig vil kalles unge, vil jeg benytte ordet barn om alle under 18 år i denne oppgaven.

1.2.3 Fostersøsken

Med fostersøsken menes i denne oppgaven en person under 18 år som har blitt plassert i fosterhjem og bor sammen fosterforeldrenes egne barn, som de ikke har en biologisk relasjon til. I denne oppgaven brukes betegnelsen fostersøsken altså om fosterbarnet og dets forhold til fosterforeldrenes egne barn.

2 Kunnskapsstatus, forskningsspørsmål og teoretisk bakgrunn

2.1 Tidligere forskning på tema

Jeg vil her redegjøre for forskning som foreligger om fosterforeldres egne barn. Dette er relevant i forhold til min studie for å sette den inn i en sammenheng, samt se hva min studie kan bidra med i forhold til den kunnskapen som allerede foreligger i kunnskapsfeltet. Så langt jeg kan se foreligger det lite forskning på de biologiske barna i fosterhjemmet, fokus har vært mest rettet mot fosterbarna og fosterforeldrene. Det jeg har funnet av norsk forskning som omhandler fosterforeldres egne barn er en hovedfagsoppgave (Heggdalsvik, 2007), samt noen masteroppgaver (Knutsen, 2013; Njøs, 2012; Øyre, 2012). Når det gjelder internasjonal forskning har Thompson og McPherson (2011) i en litteratur gjennomgang vurdert 14 publiserte artikler basert på 12 forskjellige studier, som alle tar for seg fosterforeldres egne barn sine erfaringer med å vokse opp med fostersøsken. Studiene er gjort i USA, Storbritannia, Canada og Sverige, og omfatter 1.102 barn i alderen 3-32 år. Alle studiene har benyttet seg av kvalitativ metode, og noen har i tillegg brukt kvantitativ metode i form av spørreskjemaer. Noen av studiene fokuserer på hvilken påvirkning det har på fosterforeldrenes egne barn, andre fokuserer på hvordan fosterforeldrenes egne barn opplever og ser på det å vokse opp med fostersøsken. Funnene jeg beskriver fra internasjonal forskning baserer seg på disse 12 studiene.

Ved gjennomgang av de ovennevnte norske og internasjonale studiene fant jeg at kunnskapsstatusen som foreligger i stor grad er sammenfallende, og at funnene som belyses er gjentakende. Jeg har derfor funnet det mest hensiktsmessig å presentere funnene tematisk, fremfor å presentere hver enkelt studie for seg. En annen årsak til å velge denne måten å presentere funnene på er å gi leseren en oversikt over og et innblikk i intervjupersonenes utfordringer, erfaringer og refleksjoner, slik de fremkommer i empiripresentasjonen.

Nasjonal lovgivning, kultur, samfunnsforhold og rammevilkår er med på å prege det enkelte lands barnevern. Det må derfor vises varsomhet når forskningsresultater skal overføres fra andre land til vårt eget.

Forskningsfunn som gjelder menneskers interpersonlige forhold vil ha større bestandighet enn forskning som gjelder utenforliggende faktorer og ytre rammer (Vogt Grinde, 1997). På bakgrunn av dette mener jeg at erfaringer og følelser knyttet til det å ha fostersøsken vil være overførbare mellom land og også over tidsepoker. Jeg anser derfor at den internasjonale forskningen jeg refererer til er relevant.

2.1.1 Forberedelse

Tidligere forskning viser at flesteparten av fosterforeldres egne barn har blitt spurt og tatt med i diskusjonen om familien skal påta seg fosterhjemsoppdrag, men at det er foreldrene som tar den endelige beslutningen. Hvor involvert barna har vært i avgjørelsen har hatt sammenheng med barnets alder. Yngre barn har vært mindre involvert enn eldre barn. I forkant av innflytting har fosterforeldres biologiske barn fått noe informasjon om fosterbarnet, hvorfor det trenger et fosterhjem, og hvilke problemer som kan oppstå når det ankommer (Heggdalsvik, 2007; Njøs, 2012; Poland & Groze, 1993; Spears & Cross, 2003; Younes & Harp, 2007; Øyre, 2012). Til tross for dette rapporterer fosterforeldres egne barn om at virkeligheten ble veldig annerledes enn det de hadde blitt forberedt på (Heggdalsvik, 2007; Younes & Harp, 2007).

Flere informanter skulle ønske de var blitt bedre informert om hva slags atferd de kunne forvente av fosterbarna samt hvor mye hjemmet deres faktisk ville endre seg etter innflytting (Poland & Groze, 1993). Spears og Cross (2003) fant at flertallet var fornøyd med den informasjonen de hadde fått, selv om flere mente det hadde vært nyttig med mer informasjon og bedre forberedelse.

Informantenes ønske om mest mulig informasjon grunnet i at de ville være best mulig forberedt. Dette ville hjelpe dem til å ha en bedre forståelse for fosterbarnet, samt være forberedt hvis fosterbarnet betrodde seg til dem om vanskelige ting. Dette gjaldt spesielt seksuelle overgrep (Pugh, 1996). Martin (1993) fant i sin studie at alle informantene hadde fått informasjon fra fosterbarnet før fosterbarnet hadde fortalt det til fosterforeldrene.

Selv om flere av informantene understreket viktigheten av å få mest mulig informasjon, var de også opptatt av at informasjonen måtte tilpasses barn og unge slik at det ikke ble for skremmende (Pugh, 1996).

Det er en vanskelig balansegang mellom ønsket om mest mulig informasjon og taushetsplikten. Flere av informantene overlot til foreldrene å bestemme hva de fikk lov til å få vite (Heggdalsvik, 2007; Knutsen, 2013). Samtidig som de hadde forståelse for at det var viktig å holde informasjonen for seg selv, kunne det noen ganger være vanskelig i praksis (Martin, 1993).

Det kan være negative situasjoner i familien forbundet med fosterbarnet som egne barn ikke oppfatter fordi foreldrene beskytter dem og holder tilbake informasjon (Part, 1993).

Det er naturlig at eldre barn får mer informasjon enn yngre barn. Kaplan (1988) fant i sin studie at yngre barn, til tross for informasjon, ofte hadde tanker om at fosterbarnas biologiske foreldre ikke ville ha dem lengre og at de derfor kom i fosterhjem. Dette førte igjen til at barna bekymret seg for om de selv kunne bli plassert hvis de ikke var snille nok.

2.1.2 Positive faktorer ved å ha fostersøsken

Personlig utvikling

Blant positive ting ved det å ha fostersøsken nevnte de biologiske barna bl.a. at de var blitt mer tålmodige, mer sosiale, mer ansvarlige, de følte seg mer komfortable i forhold til nye mennesker samt at de hadde fått bedre selvinnsikt og selvtilit (Poland & Groze, 1993; Spears & Cross, 2003; Younes & Harp, 2007).

De biologiske barna uttrykte også at de følte at de hadde fått en bedre forståelse for samfunnet og de sosiale problemene som fins. Dette hadde ført til at de var blitt mindre fordomsfulle (Heggdalsvik, 2007; Højer, 2007; Martin, 1993; Pugh, 1996).

Å ha fostersøsken lærte egne barn å bli flinkere til å kommunisere og lytte (Spears & Cross, 2003). De ble også mer forståelsesfulle og omsorgsfulle. Dette lærte de både gjennom modell læring ved å se på egne foreldre, og ved at viktigheten av dette ble forklart dem. De ble i løpet av oppveksten mer og mer involvert i omsorgsoppgaven i hjemmet. Det skjedde et skifte fra midten til slutten av tenårene, der barna gikk over til å være en likesinnet og støttende partner for foreldrene i fosterhjemsoppdraget (Swan, 2002).

Vennskap

Yngre barn uttrykte glede over å få en ny venn. Noen å leke med, spille spill sammen med og gjøre aktiviteter sammen med. De som hadde yngre fostersøsken syns det var gøy å være sammen med dem og hjelpe dem (Højer, 2007; Poland & Groze, 1993; Part, 1993; Younes & Harp, 2007). Eldre barn involverte fostersøsknene i sitt sosiale liv ved å ta dem med når de f.eks. skulle ut og spise med venner (Reed, 1996). Selv om noen av de eldre barna fikk et vennskapsforhold til sine fostersøsken, fant Part (1996) at dette var et fåtall. Kameratskap var ikke blant de positive tingene som ble trukket fram hvis fosterbarnet var tenåring.

Mange informanter beskrev forholdet til fostersøsknene som givende. Det ga dem glede å hjelpe dem og se dem smile og være glade (Part, 1993; Pugh, 1996; Reed, 1994, Spears & Cross, 2003, Watson & Jones, 2002)

2.1.3 Negative faktorer ved å ha fostersøsken

Konflikter

Fosterforeldrenes egne barn måtte forholde seg til vanskelig og irriterende atferd. Noen var blitt mobbet og utsatt for fysiske trusler, og flere fortalte at det var mye mer støy og bråk i huset etter at de fikk fosterbarn (Part, 1993; Pugh, 1996; Swan, 2002). Å ha et fostersøsken som ikke utagerte, men bare satt stille uten å leke eller snakke var også vanskelig å forholde seg til (Martin, 1993).

Flere av de biologiske barna beskrev konflikter som noe som oppsto blant vanlige søsken også. Dette ble beskrevet som vanlige konflikter. Fosterbarna ble beskrevet som irriterende og plagsomme, noe vanlige søsken også kan være (Spears & Cross, 2003). Andre konflikter oppsto som effekt av fosterbarnets tidligere vanskeligheter, og ble beskrevet som uvanlige konflikter blant søsken. Selv om denne type konflikter var slitsomme, viste de biologiske barna stor forståelse for hvorfor fosterbarna oppførte seg som de gjorde og mange unnskyldte atferden. Andre hadde fostersøsken med så store atferdsproblemer at det var vanskelig å unnskyldte og forholde seg til dem (Højer, 2007).

Flere av de biologiske barna hadde fått ting ødelagt og stjålet av fostersøsknene. Spesielt stjeling var mislikt og ble sett på som et svik (Spears & Cross, 2003; Watson & Jones, 2002).

At fostersøsknene løy og diktet opp ting var også vanskelig å forholde seg til. Det førte bl.a. til at egne barn begynte å tvile på om det var sant når de fortalte fra oppveksten sin (Højer, 2007).

Dele eiendeler og plass

Flere av de biologiske barna oppga at de hadde fått mindre privatliv og plass etter at de fikk fostersøsken. I den internasjonale forskningen oppga flere at de måtte dele soverom med fostersøsknene sine (Part, 1993; Reed, 1996; Swan, 2002; Younes & Hart, 2007). De delte også eiendeler med fostersøsken, og flere hadde fått eiendeler frastjålet og ødelagt (Martin, 1993; Pugh, 1996; Reed, 1996; Watson & Jones, 2002).

Mange av de biologiske barna var vant til å dele både foreldre, leker og eiendeler med biologiske søsken. Det som var annerledes med å dele med et fosterbarn var forventningen om at de måtte tåle og håndtere på en bra måte at tingene deres ble ødelagt. Det var forventet at de skulle sette fostersøsknenes behov foran sine egne, og istedenfor å gjengjelde skulle de vise forståelse når ting ble ødelagt (Martin, 1993).

Selv om et flertall av informantene i studiene uttrykte negative følelser i forhold til å måtte dele rom, leker, bad, sykler osv med fostersøsken, sier nesten 40 prosent av de 122 spurte i Watson og Jones (2002) sin studie at det er greit å måtte dele ting.

I noen av studiene uttrykte de biologiske barn at de syntes det var urettferdig at fosterbarna fikk så mange ting. Som eksempel ble nevnt at de fikk dobbelt opp av gaver til jul, fra både sin egen familie samt fosterfamilien (Heggdalsvik, 2007; Part, 1993). Andre informanter ga uttrykk for at de selv fikk mer gaver, penger og bedre ferier etter at de fikk fostersøsken (Spears & Cross, 2003; Watson & Jones, 2002).

Endring i regler og rutiner

Mange fosterbarn har ingen erfaring med regler, som for eksempel å si fra hvor du går eller komme på tiden. De kjenner ikke til vanlige sosialt anerkjente måter å forholde seg til familiemedlemmer på (Højer, 2007). Dette var vanskelig å forholde seg til for mange av informantene. For eksempel var dette med måltid vanskelig. Flere informanter forteller at måltidene ble ødelagt av fosterbarnas atferd (Reed, 1996; Øyre, 2012).

Dette kunne blant annet medføre at det ble innført flere og strengere regler i familien (Poland & Groze, 1993; Younes & Harp, 2007).

Føle forventning om å alltid yte sitt beste

Noen av de biologiske barna påpekte at det hadde skjedd en endring i foreldrenes personlighet etter at de fikk fosterbarn, spesielt gjaldt dette mødrene. En beskrev at moren nå prøvde å være den perfekte mor. Andre fortalte at mødrene fikk mange lovord vedrørende deres fostermorsrolle, noe som gjorde barna stolte. Egne barn anstrengte seg for å være gode, ansvarlige og omsorgsfulle. De bestrebet seg på å være forståelsesfulle både overfor fostersøskenene og egne foreldre, og var opptatt av å gi et godt inntrykk utad. Flere av informantene fortalte at de følte på et press i forhold til å være gode rollemodeller (Younes & Hart, 2007). Flere av informantene fikk bedre karakterer på skolen etter at de fikk fostersøsken. Dette forklarte de med at det å ha fostersøsken fikk dem til å jobbe mer med skolearbeid for å være gode eksempler. Pugh (1996) fant i sin studie at fosterbarna lærte mer av at de biologiske barna var gode eksempler enn av å bli forklart hva som var rett og galt. Egne barn følte at foreldrene hadde større forventninger til dem enn de hadde til fosterbarna. Dette kunne gi seg utslag i at egne barn holdt sine krav på et minimum og bekymringene sine for seg selv (Part, 1993; Pugh, 1996; Spears & Cross, 2003). Noen av de biologiske barna var tydelige på at de ønsket å være et forbilde (Knutsen, 2013).

2.1.4 Relasjoner

Til tross for de blandede følelsene egne barn ga uttrykk for i forhold til foreldrenes engasjement i fosterhjemsoppdraget, sa flere av de eldre barna at de opplevde å ha et nært forhold til foreldrene sine og klarte å verdsette innsatsen deres (Younes & Harp, 2007). Selv om flere av informantene snakket kjærlig om fostersøskenene sine, erkjente de endringene fosterhjemsoppdraget hadde påført familien deres (Reed, 1996). Foreldrenes involvering i fosterhjemsoppdraget gjorde dem mindre tilgjengelige for deres egne barn enn før (Højer, 2007).

Endring i familienærhet

Forskningen viser at de biologiske barna i fosterfamilien hadde en oppfatning av at deres behov og følelser kom i andre rekke. Dette førte til at de følte seg marginalisert i egen familie (Swan, 2002).

Twigg (1995) fant i sin studie at alle informantene følte at det å ha fosterbarn skapte distanse mellom familiemedlemmene. De hadde ikke lenger samme anledning til å sitte ned og snakke med foreldrene sine, og flere sa at de ikke var så mye hjemme etter at de fikk fosterbarn (Poland & Groze, 1993). I motsetning til dette fant Swan (2002) i sin studie at noen av informantene mente at det å få fostersøsken hadde ført til at familien nå var kommet nærmere hverandre og snakket mer om ting.

Endring av plass i familien

De biologiske barna kunne føle at fosterbarna truet deres posisjon i familien, spesielt hvis fosterbarna var nære dem i alder. De kunne føle på tap av plass og rolle i familien ved ankomst av et fosterbarn, ved at de måtte gi slipp på rollen som for eksempel den yngste eller den eldste i familien (Twigg, 1995; Øyre, 2012). Denne forskyvningen i roller kunne medføre nye forventninger fra foreldrene (Younes & Harp, 2007). Det å ikke lenger ha en fast plass som for eksempel den yngste eller den eldste kunne føre til at de ikke lenger hadde noen fast rolle i familien (Martin, 1993). For mange av de yngre informantene, ble det å gi omsorg og hjelpe til med fosterhjemsoppdraget overført til å høre til og gjorde det mulig for dem å finne en ny meningsfull plass i den omsorgsgivende familien (Swan, 2002).

Tap av foreldrenes oppmerksomhet og tid

Et stort flertall av informantene visste at de var elsket av foreldrene sine, og fortalte om kreative måter foreldrene strebet etter å finne tid for dem. Men de ga samtidig uttrykk for at de mislikte å måtte konkurrere med fostersøsknene om foreldrenes tid og oppmerksomhet (Poland & Groze, 1993; Swan, 2002; Twigg, 1995).

Å måtte dele foreldrene sine med fostersøsken var vanskelig for mange biologiske barn, og ønske om mer tid sammen med foreldrene sine var et funn som gikk igjen i alle studiene. Fosterforeldrenes involvering i fosterbarna gjorde dem mindre tilgjengelige for egne barn, og det kunne se ut som om fosterhjemsoppdraget førte til at de mistet egne barn av syne (Højer, 2007).

Noen av informantene opplyste at det å ha fosterbarn hadde ført til at en av foreldrene nå er mer hjemme (Spears & Cross, 2003). Flere ga uttrykk for at det var fint at mor på grunn av fosterbarnet kunne være hjemmeværende (Part, 1993).

Flere informanter beklaget seg over at de måtte slutte med ting de hadde gjort sammen i familien før de fikk fosterbarn. De kunne ikke lenger finne på ting impulsivt, alt måtte planlegges og organiseres, ofte rundt fostersøskenenes behov (Swan, 2002). Et eksempel var at lekeslossing ikke lenger var tillatt (Spears & Cross, 2003). Et annet eksempel var at familien måtte endre måten de snakket til hverandre på fordi fosterbarnet ikke forsto deres sans for humor (Twigg, 1994). Flere fortalte at de hadde måttet slutte med å gå ut og spise sammen (Poland & Groze, 1993).

Flere av informantene synes det var svært urettferdig at fosterbarna fikk så mye oppmerksomhet når de gjorde gale ting. De uttrykte også at når fosterbarnet fikk være sammen med sosialarbeidere og sin biologiske familie alene, så ville de også gå ut alene sammen med sine foreldre (Part, 1993).

Twigg (1994) var overrasket over hvor mye sinne egne barn følte overfor foreldrene sine. Sinnet var ikke rettet mot fosterbarna, men mot foreldrene for å ha overført så mye av tid, kjærlighet og oppmerksomhet til fosterbarna på bekostning av egne barn.

Relasjon til fostersøken og biologiske søsken

De biologiske barna i fosterfamilien hadde forskjellige strategier for å bli kjent med fostersøskenene. Noen bare begynte å snakke med dem, mens andre synes det var bra å leke med dem og stille dem spørsmål for å bli kjent. De prøvde å finne hva fosterbarnet var interessert i. Men de var forsiktige med hva de stilte spørsmål om for ikke å spørre om noe som kunne være vanskelig for fosterbarnet å snakke om, som for eksempel bakgrunn. En av informantene sa det var lurt å fortelle om seg selv (Spears & Cross, 2003).

Egne barn fungerte som en bro mellom fosterbarnet og fosterforeldrene. Flere av barna fortalte at fostersøskenene kom til dem med problemene sine, ofte for å sjekke ut hva de trodde fosterforeldrene ville si og hvordan de vil reagere (Pugh, 1996). Flere mente de hadde en viktig rolle med tanke på at de kunne appellere til fosterbarnet som likesinnet og dermed hjelpe dem med å roe seg ned når foreldrene ikke klarte det (Spears & Cross, 2003).

De biologiske barna i fosterfamilien lærte foreldreskap av å observere hvilke strategier foreldrene brukte i forhold til fosterbarna. De identifiserte seg med mor som omsorgsgiver, og mange mente at det også var deres jobb å gi omsorg til fosterbarnet (Kaplan, 1988; Spears & Cross, 2003).

Det går igjen i mange av studiene at fostersøskenene oppfattes som en bror eller søster (Heggdalsvik, 2007; Højer, 2007; Knutsen, 2013; Part, 1993; Øyre, 2012).

Noen biologiske barn mente at det ikke hadde hatt noen innvirkning på søskenforholdet til deres biologiske søsken å få fostersøsken. Andre mente de hadde fått et nærere forhold til søskenene sine. Andre igjen rapporterte om konflikter på grunn av fostersøskene, for eksempel at de tok parti med eller følte de måtte forsvare fostersøskenene mot biologiske søsken (Younes & Harp, 2007).

Relasjon til venner

De fleste biologiske barna uttalte at de ikke hadde opplevd noen endring i forhold til venner. Noen få opplevde at vennene følte seg usikre og klossete i forhold til fosterbarnet, men de fleste viste positiv interesse (Reed, 1994). Noen ga uttrykk for at vennene ikke kom like mye på besøk som før på grunn av fosterbarna (Spears & Cross, 2003; Younes & Harp, 2007).

De ble heller ikke invitert på besøk like mye som før, fordi det var mye bråk med fosterbarna. Egne barn syns det var flaut når fostersøskenene utagerte foran venner, og vurderte situasjonen hjemme før de inviterte med seg venner hjem. En opplyste at han hadde fått økt nettverk etter at han fikk fostersøsken fordi han hadde blitt kjent med andre som hadde fostersøsken (Øyre, 2012).

2.1.5 Bekymringer

Bekymringer i forhold til fostersøsken

Det kan synes som om informantene grunnfestet en identitet forankret i ansvarsfølelse, omsorg og medfølelse (Swan, 2002). De ønsket å ivareta fosterbarnets velferd (Reed, 1994). Egne barn bekymret seg for fostersøskenene sine, spesielt etter at de hadde flyttet ut. De hadde tanker om hvorvidt fostersøskenet ble tatt vare på slik det behøvde (Younes & Harp, 2007).

Egne barn måtte også forholde seg til fosterbarnas biologiske foreldre, både direkte og indirekte. De uttrykte glede når fostersøskenene hadde det fint sammen med sine biologiske foreldre, men synes det var vanskelig å forholde seg til dem når de visste at de hadde utsatt barna sine for omsorgssvikt og overgrep. Mange av egne barn bekymret seg for hva som kunne skje med dem når de var på besøk hos sine biologiske foreldre. De synes det var vanskelig å forholde seg til at fostersøskenenes biologiske foreldre ikke holdt løftene sine. Det var vondt for dem å se fostersøskenenes skuffelse når løfter ble brutt gang på gang. Egne barn hadde et klart bilde av hvordan foreldre bør være, og mente at hovedjobben deres var å ta godt vare på barna sine (Højer, 2007).

Bekymring for foreldrene

Barn ga uttrykk for at de hadde stor omsorg og mye omtanke for sine foreldre. Å være vitne til den negative måten fosterbarna kunne behandle fosterforeldrene på var vanskelig for de biologiske barna (Heggdalsvik, 2007; Watson & Jones, 2002). Det å se at mamma og pappa ble stresset av fosterhjemsoppdraget førte til at egne barn bekymret seg for foreldrene sine (Part, 1993; Spears & Cross, 2003; Younes & Harp, 2007). De fleste informantene oppfattet sin mor som både bekymret og stresset, noe som førte til en forsterkning av deres bekymring. Denne bekymringen manifesterte seg i et ønske om å bidra mer for å støtte (Swan, 2002).

2.1.6 Ansvarsfølelse

Over 80 prosent av de 122 informantene i Watson og Jones (2002) sin studie fortalte at de hadde ansvar i forhold til å hjelpe til med fosterhjemsoppdraget. Å være barnevakt ble nevnt som det mest vanlige (Poland & Groze, 1993; Pugh, 1996; Watson & Jones, 2002). En av informantene i studien til Njøs (2012) fikk betalt som avlaster av barnevernet for å hjelpe foreldrene sine.

Alle informantene i Pughs (1996) studie viste stor medfølelse for andre og en bevissthet om komplekse emosjonelle problem langt ut over den modenhet en kunne forvente av dem i forhold til alderen. De var til hjelp for foreldrene sine både emosjonelt, ved å være en skulder å gråte på, og mer praktisk i form av barnevakt. Spesielt de eldre barna var ofte involvert i å ta vare på fostersøskenet sitt. De oppfattet det slik at deres hjelp var nødvendig for at foreldrene skulle kunne ivareta andre oppgaver. Selv om de hadde et ønske om å hjelpe sine hardt pressede foreldre, kjente de allikevel på irritasjon og motstand mot dette.

Hvorvidt de følte mestring og var avslappet i forhold til oppgaven var også noe som virket inn på hvorvidt de syns det var greit å hjelpe til. Noen var ukomfortable og til og med redde for å være alene med fostersøskenet sitt. Til tross for dette sa de ikke fra til foreldrene (Reed, 1994).

2.1.7 Tap av uskyld og hemmeligheter

Barn som har fostersøsken blir mer utsatt for deler av verden de fleste foreldre ønsker å beskytte dem mot, i form av kunnskap om vold, seksuelle overgrep, rus, omsorgssvikt, selvmord osv. (Pugh, 1996). Selv ganske unge barn hadde fått informasjon om hva fostersøsknene var utsatt for. De hadde også fått vite om fosterbarnas biologiske foreldres vanskelige livssituasjoner. En del informasjon var vanskelig, noen ganger umulig, for yngre barn å forstå (Højer, 2007).

Informantene uttrykte at dette innsynet hadde gjort dem modnere og mer samfunnsbevisste (Part, 1993). Flere av studiene viste at dette også førte til at de satte mer pris på det de selv hadde (Heggdalsvik, 2007; Poland & Groze, 1993; Spears & Cross, 2003; Younes & Harp, 2007).

Fosterbarna kunne betro seg til de biologiske barna om ting de var blitt utsatt for og deretter be dem holde dette hemmelig. Noen av de biologiske barna sa at de holdt på hemmeligheter når fosterbarna hadde bedt dem gjøre dette, men de fleste svarte at de ville fortelle det til noen voksne (Spears & Cross, 2003).

2.1.8 Brudd

Flytting av fosterbarnet ble beskrevet som det vanskeligste i fosterhjemsoppdraget og førte til sorg og følelse av tap. Informantene syns det var vanskelig å si farvel (Watson and Jones, 2002). De beskrev bruddet som å miste en søster eller bror, og at det føles som om familien ble tatt fra dem (Spears & Cross, 2003; Swan, 2002). Hvordan det ble opplevd ser ut til å være avhengig av omstendighetene rundt familien og konteksten det skjedde i. Noen flyttinger skjedde naturlig mens andre førte til vonde følelsesmessige erfaringer (Heggdalsvik, 2007).

Men tiden etter et brudd ble av noen også beskrevet som god, da kos med familien ble prioritert i denne perioden (Younes & Hart, 2007). Noen fortalte om vanskelige plasseringer der de følte lettelse når fosterbarnet flyttet (Spears & Cross, 2003).

2.1.9 Hvem snakker de biologiske barna med?

De fleste informantene sa at de gikk til foreldrene sine hvis de trengte hjelp med noe vedrørende fostersøsknene eller de følte seg stresset. Ofte ble også biologiske søsken nevnt som støttespillere. Flere syns også det var nyttig å snakke med andre som hadde fostersøsken. Det kunne se ut som om egne barn håndterte betydelig stress på en god måte fordi de klarte å diskutere dette med familien og andre (Poland & Groze, 1993; Spears & Cross, 2003; Watson & Jones, 2002). Men ikke alt var like lett å snakke med foreldrene om. De biologiske barna syns det var vanskelig å si fra til foreldrene om tap av tid og oppmerksomhet (Twigg, 1994). Følelsen av sjalusi kunne føre til dårlig samvittighet fordi barna visste hva fosterbarna hadde gjennomgått. De ville derfor ikke uttrykke denne sjalusien fordi de tenkte at foreldrene kunne bli fornærmet (Kaplan, 1988). Egne barn unngikk å fortelle foreldrene om egne problemer for å beskytte foreldrene fra for mye emosjonelt stress (Højer, 2007). De hadde lært å undertrykke spontane reaksjoner og være taktfulle og forståelsesfulle. Noen ganger ble vanskeligheter snakket om i familien, men andre ganger håndterte de dette bare selv (Martin, 1993).

Enkelte av informantene sa også at fostersøsknene kunne støtte dem hvis de hadde problem, som for eksempel at de ble mobbet (Spears & Cross, 2003).

Yngre barn sa fra til fosterbarna direkte hvis noe plaget dem, mens eldre barn ikke konfronterte dem på samme måte (Kaplan, 1988).

2.1.10 Forhold til det offentlige

Noe av hjemmets private sfære forsvinner når man blir fosterhjem, fordi fosterhjem jo er en offentlig oppgave (Højer, 2007). Forholdet til det offentlige blir en balansegang mellom å la fosterfamilien få være en familie, og samtidig kunne gi den hjelp som familien trenger (Heggdalsvik, 2007).

Flere av informantene uttrykte negative følelser overfor sosialarbeidere. Sosialarbeiderne bidro til at barna følte seg mer marginalisert i familien, og forsterket deres følelse av at deres bekymringer ikke var viktige. Ved besøk følte barna seg ignorert og ble sendt ut av rommet. Det hendte at sosialarbeideren møtte de biologiske barna, men dette var sjelden planlagt. (Reed, 1994; Swan, 2002). Selv om foreldrene kunne uttrykke at de var fornøyd med oppfølgingen, var denne usynlig og ikke relevant for de biologiske barna. Flere av barna var ikke særlig opptatt av hvorvidt sosialarbeideren var i kontakt med dem eller ikke (Reed, 1994). I motsetning til dette fant Pugh (1996) i sin studie at sosialarbeiderne var opptatt av de biologiske barna og hadde egne møter med dem, både alene og sammen med foreldrene. Flere av informantene opplyste om at sosialarbeiderne hadde møter med dem for å snakke om fosterhjemsoppdraget, og flere sa at de ville gå til sosialarbeideren hvis det var noe de ville vite (Poland & Groze, 1993; Watson & Jones, 2002).

2.1.11 Oppsummering

En av grunnene til at fosterhjem er foretrukket fremfor institusjon er at det har et aspekt av normalitet. Det fins en fostermor og en fosterfar som hjelper med lekser, går på foreldremøter, tar dem med på fotballtrening, alle disse tingene som gir dagliglivet struktur. Å være som alle andre er viktig for barn, også fosterbarn. For å kunne gi fosterbarn et såkalt "vanlig" liv, vil fosterforeldrenes egne barn bli utsatt for endringer som kan føre til at deres liv blir mindre "vanlig" (Højer, 2007). Det fremgår av forskningen at de biologiske barna i fosterfamilien tar stor del i fosterhjemsoppdraget. De er aktive medhjelpere som tar mye ansvar og viser fostersøsknene omsorg.

Forskningen sier noe om hvor intenst fosterhjemsoppdraget kan være for de biologiske barna. De må dele både foreldre og eiendeler med fosterbarna, og lære å sette andres behov foran sine egne. Til tross for dette var flertallet av de spurte positive til fosterhjemsoppdraget og mente det hadde gjort dem til bedre mennesker.

Det går fram av forskningen at det er viktig at egne barn involveres i avgjørelsen og forberedelsen av å bli fosterhjem. De biologiske barna etterlyser mer informasjon og opplæring. Det vektlegges at familien må ses som en helhet, fosterhjemsoppdraget har effekt på alle i familien.

All forskning jeg har funnet som omhandler fosterforeldrenes egne barn har fokusert på hvordan det er å vokse opp med fostersøsken, uten spesielt fokus på hvordan det påvirker de biologiske barnas forhold til familienettverk og venner. Dette fokuset blir også etterlyst i Thompson og McPersons (2011) litteratur gjennomgang. Jeg ønsker i min studie å gå nærmere inn på dette. I tillegg ønsker jeg å se på hvordan fosterforeldres egne barn beskriver relasjonen de har til sine fostersøsken.

2.2 Forskningsspørsmål

Følgende spørsmål er sentrale i denne studien:

- Hvordan virker det å leve med fostersøsken inn på fosterforeldres biologiske barns relasjoner til familie og venner?
- Hvordan beskriver fosterforeldres egne barn relasjonen de har til sine fostersøsken?

2.3 Teoretisk utgangspunkt

I drøftingen ønsker jeg å ta utgangspunkt i funnene mine og se nærmere på hvordan disse påvirker egne barns relasjoner til familie og venner. Denne studien har en induktiv tilnærming, og jeg hadde ikke noe spesielt teoretisk ståsted som utgangspunkt for studien. Oppgaven min er først og fremst en utforskende studie av egne barns erfaringer med å leve med fostersøsken, med hovedfokus på hvordan dette har virket inn på relasjoner til familie og venner. Dette er forhold som i liten grad er beskrevet i tidligere forskning og så vidt jeg vet foreligger det ingen teori som direkte berører dette. Jeg har derfor valgt å ha mest fokus på barnas beskrivelse av fenomenene, og mindre fokus på teoretisk grunnlag. I drøftingen har jeg valgt å trekke inn familiesystemteori. Flere av informantene benevner fostersøsknene som vanlige søsken. Jeg har derfor valgt å også bruke litteratur og forskning om søskenrelasjoner i drøftingen.

2.3.1 Bronfenbrenners økologiske modell

Det finnes flere systemteorier og den enkelte teori har flere utgaver. De ulike systemteoriene er ikke sanne eller usanne, men må betraktes som analogier eller metaforer. Det sentrale ved systemteoriene er at de kan gi oss assosiasjoner til hvordan vi kan forstå en familie (Schjødtt & Egeland, 1989).

Urie Bronfenbrenner, en amerikanske psykolog, mente at barns utvikling må forstås som et samspill mellom ulike faktorer, slik som oppvekstmiljø, biologiske forutsetninger og psykologisk utvikling. De ulike miljøene et barn er en del av påvirker hverandre og barnets identitet. Bronfenbrenner introduserte i 1979 den utviklingsøkologiske modellen, som har fått status som en av de mest kjente referansem modellene i systemteori (Gulbrandsen, 2006). Jeg vil her gi en kort beskrivelse av modellen, som er formet som fire sirkler.

De ulike nivåene i Bronfenbrenners modell er:

- Mikronivået
Innerst i modellen finner vi mikronivået. Det inneholder de ulike feltene barn er direkte involvert i, som for eksempel skole, familie og venner.
- Mesonivået
Det neste nivået kalles mesonivået. Her er det samspillet mellom nærmiljøene som studeres. For eksempel samarbeid mellom familie og skole.
- Eksonivået
Dette nivået er ulike samfunnsinstitusjoner i det lokale miljøet som ikke barnet selv er direkte involvert i.
- Makronivået
Dette nivået representerer overbygninger på samfunnsnivå. Eksempel på dette er sosial- og helsevesen.

Familier er påvirkbare systemer og alle nivåene i Bronfenbrenners modell kan influere på familiesystemet. I denne oppgaven har jeg vært opptatt av det som skjer på mikronivået og hvordan dette påvirker informanten. Nærmere bestemt relasjonen mellom personen, familie og venner og hvordan denne påvirkes av å vokse opp med fostersøsken. For å se nærmere på mikronivået vil jeg benytte meg av familiesystemteori.

2.3.2 Familiesystemteori

Det finnes mange tradisjoner innenfor familiesystemteori. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i strukturell familiesystemteori. Denne betegnelsen understreker at fokus for forståelsen er studiet av familiens indre oppbygging.

Det man fokuserer på er hvordan familiemedlemmer og grupper av familiemedlemmer organiserer seg i forhold til hverandre med hensyn til struktur, subsystemer og grenser (Hårtveit & Jensen, 2004). Forholdet mellom enheter i systemet påvirker forholdet til resten av familien. Det vil si at forholdet mellom foreldre og barn har betydning for forholdet mellom søsken og visa versa. Flere av informantene benevner fostersøskenene sine som vanlige søsken, og jeg vil derfor også trekke inn litteratur og forskning som går på søskenforhold i drøftingen min. Søskenrelasjoner er viktige for et barns psykologiske utvikling og forskning viser at søsken er sentrale i den enkeltes og familiens liv. Funnene gjenspeiles i alle land og over tid. Søsken fungerer som følgesvenn, fortrolig, støtte, rollemodell og motstander (Dunn, 1985).

Salvador Minuchins teoretiske bidrag til strukturell familiesystemteori var å formulere begreper for hvordan familier bygger opp strukturer som opprettholder og utvikler interaksjoner i familien. Disse strukturene kan være funksjonelle eller dysfunksjonelle. Dysfunksjonelle strukturer begrenser individets utvikling, mens funksjonelle strukturer gir hvert enkelt medlem rom til å utvikle seg ut fra egne ønsker og forutsetninger (Reichelt, 2006). Minuchin organiserer familien i subsystemer, som er avhengige av og påvirker hverandre. Slike subsystemer kan være mor og far eller søsken. De kan også gå på tvers av generasjonene, for eksempel mor og datter. Det regnes som en fordel at disse subsystemene er fleksible, og noen vil være mer stabile enn andre. Det kan dannes allianser i familien, for eksempel far og sønn. Dette kan være negativt hvis de allierer seg mot en annen i familien, for eksempel mor. Da kalles det en koalisjon. Koalisjoner på tvers av generasjonene regnes som en dysfunksjonell struktur, fordi det hindrer foreldre å fungere som foreldre sammen. Foreldre skal være foreldre, barn skal være barn og besteforeldre skal være besteforeldre. Det er derfor viktig av familiens hierarki opprettholdes. Et annet viktig strukturelt begrep er grenser. Det gjelder både grenser mellom subsystemene i familien og familiens grenser mot omverdenen. Utydelige grenser mellom familiens subsystemer kan bidra til dysfunksjonelle strukturer ved at forskjellene mellom barn og voksen oppheves, noe som kan føre til at alle blander seg i alles liv. Men for rigide grenser mellom subgruppene kan føre til at de i for liten grad blander seg i hverandres liv. Noen subgrupper i samme familie kan ha for lite tydelige grenser, mens andre kan ha for rigide. Tydelige grenser, der hvert medlem både kan føle tilhørighet i ulike subgrupper og få rom for egenutvikling, er et generelt ideal. Triangulering er et begrep som brukes når barn trekkes inn i foreldrenes konflikter (Hårtveit & Jensen, 2004; Minuchin, 2012; Reichelt, 2006).

3 Forskningsprosessen

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen jeg har valgt for å få svar på forskningsspørsmålene mine. Det vil bli gjort rede for mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt, valg av metode for datainnsamling, utvelgelse av informanter, intervjuguiden og gjennomføring av studien.

3.1 Valg av forskningstilnærming og metode

Å påta seg et fosterhjemsoppdrag medfører at familien må tilpasse seg et nytt medlem, og at det nye medlemmet må tilpasse seg familien. Denne tilpasningen kan rokkere balansen og føre til endringer i familiesystemet. I studien min ønsket jeg å gå i dybden på hvordan fosterforeldres egne barn opplevde disse endringene. Fokuset mitt var spesielt rettet mot hvordan det å leve med fostersøsken virket inn på fosterforeldres biologiske barns relasjoner til familie og venner. I tillegg har jeg sett på hvordan fosterforeldres egne barn beskriver relasjonen de har til sine fostersøsken.

For å få svar på forskningsspørsmålene mine, må jeg velge den metoden som jeg mener egner seg best til dette. Kvalitativ tilnærming innebærer et mindre utvalg av informanter og en mer grundig og detaljert undersøkelse av et fenomen, gjerne innenfor et område en ikke har så mye kunnskap om. Beskrivelser av den intervjuedes livsverden refererer seg til en fenomenologisk fremgangsmåte. Hovedfokus er å vise hvordan mennesker opplever fenomener i sin livsverden. Fenomenologi er i kvalitativ forskning en måte å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver. Verden beskrives slik den oppleves av informantene, ut fra en grunnleggende antakelse om at den virkelige virkeligheten er slik mennesker oppfatter den. Det er sentralt å forstå og beskrive fenomener ut fra informantens perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2009). Fenomenologien søker å oppnå en dypere mening i enkeltpersoners erfaringer, og tar utgangspunkt i deres subjektive opplevelse. Den ytre verden kommer i bakgrunnen, og interessen sentreres rundt fenomenverdenen slik informanten opplever den (Thagaard, 2009). Mitt mål med denne oppgaven er å gi stemme til fosterforeldrenes egne barn og jeg har derfor brukt en fenomenologisk tilnærming.

Det finnes lite forskning og teori om fosterforeldres egne barn. Jeg hadde opparbeidet meg noe forhåndskunnskap gjennom mitt arbeide med fosterbarn og fordi jeg selv er fostermor.

Jeg valgte å ikke gå nøye gjennom den forskningen og teorien som fantes på området før jeg var ferdig med alle intervjuene. Grunnen til dette var at jeg ikke ønsket å bli påvirket av allerede fremkommet kunnskap. Jeg ville gå ut i virkeligheten med noe tilnærmet et åpent sinn og så forutsetningsløst som mulig. Induktiv metode er en god metode å benytte på områder der man på forhånd ikke har noen spesielle teorier å gå ut ifra. Gjennom denne metoden slutter en seg fram til en teori som kan brukes til å forutsi hvordan ting vil bli i framtiden, ved å finne gjentatte erfaringer om et fenomen som peker i samme retning. Induksjon er altså en prosess der man bygger opp en generell teori ved å samle inn data om lignende erfaringer på et område. En teori er enkelt sagt en forenkling av virkeligheten. Å teoretisere er å prøve å finne et mønster i et forvirrende landskap ved å utelate og forenkle i kaoset av detaljer. Man konsentrerer seg om ett eller flere aspekter ved landskapet som fremstår spesielt interessant. Gjennom denne konsentrerte oppmerksomheten kan man utvikle en forståelse som i praksis er en teori (Granå, 2005). Jeg gikk ut med alle sanser åpne og samlet inn opplysninger om de fenomen jeg ønsket å vite noe om. Deretter systematiserte jeg dataene jeg fant. Ut fra denne åpne tilnærmingen ble mitt teoretiske grunnlag dannet. En metode som er anvendbar i denne typen tilnærming er Grounded Theory. I henhold til denne metoden utvikler man teorier om virkeligheten ved å gå nedenfra og opp. Det vil si at teorien skal være grunnlagt (grounded) på datamaterialet, og teorien skal så vokse fram uten forhåndsteoretisering (Granå, 2005; Kvale & Brinkmann, 2009; Corbin & Strauss, 2008). Å hente teori ut fra mitt innsamlede datamateriale innebar koding og analysing av teksten. Dette er en viktig del av metoden Grounded Theory (Hartman, 2001). Det er informantenes oppfatninger og måter å se ting på som skal være utgangspunkt for analysen (Dalen, 2011).

3.2 Datainnsamling

Kvalitativt intervju er en form for fenomenologisk tilnærming som kan bidra til å få fram en forståelse av oppfatninger, vurderinger og tanker mennesker har om et bestemt emne (Postholm, 2010). For å få informasjon om hvordan informantene opplever og forstår seg selv og sine omgivelser er det hensiktsmessig å bruke kvalitativt intervju. Ved individuelle intervjuer blir den enkeltes opplevelse og erfaringer knyttet til de temaene som tas opp i intervjuet, og fokuset er rettet mot det enkelte individ (Thagaard, 2009). Mitt mål var å få fylldig og omfattende informasjon om hvordan informantene opplevde sin livssituasjon, med tanke på de forskningsspørsmålene jeg ønsket svar på.

Det var naturlig for meg å velge kvalitativt intervju som metode nettopp fordi det ville bidra til å løfte fram de biologiske barnas egne fortellinger og erfaringer.

Et kvalitativt intervju kan utformes på ulike måter. En ytterlighet er å betrakte det som en samtale om bestemte tema mellom intervjuer og informant. Noe som vil være preget av lite struktur. En annen ytterlighet er å ha spørsmål utformet på forhånd, i en fastlagt rekkefølge. Dette er et relativt strukturert opplegg. Det som er mest brukt, og som jeg fant mest nyttig i min studie, er en delvis strukturert tilnærming. Et slikt semistrukturert livsverdenintervju er en planlagt og fleksibel samtale, som har som formål å innhente beskrivelser av informantens livsverden med tanke på å fortolke meningen med de fenomenene som blir beskrevet (Kvale & Brinkmann, 2009). Temaene jeg ønsket å vite noe om var fastlagt på forhånd, men jeg fulgte ikke noen bestemt rekkefølge i intervjuet. Jeg lot informanten fortelle fritt og "hoppet" fram og tilbake mellom tema/spørsmål for å få mer informasjon og utdype informantens fortelling. Ved å bruke åpne spørsmål gis informanten mulighet til å definere verden slik de selv ser den. Dette gir mulighet for å få en dypere innsikt som er vanskelig å oppnå med andre metoder (Ryen, 2002).

I en intervjusituasjon er det viktig å innta en lyttende holdning, det vil si at man retter den hele og fulle oppmerksomhet mot informanten. Man må vise at man er interessert og engasjert (Thagaard, 2009). I ettertid ser jeg at jeg noen ganger er blitt så ivrig etter mer informasjon at jeg har vært for raskt ute med å stille oppfølgingsspørsmål. På den måten har jeg kanskje mistet verdifull informasjon ved at jeg ikke har gitt informanten nok tid til selv å utdype fortellingen, og derved også kanskje ledet informanten i en annen retning enn den han selv var på vei.

3.3 Barn og unge som informanter

Ved rekruttering av informanter satte jeg en nedre aldersgrense på 12 år. Betydningen av alder er ikke absolutt da modenhet varierer fra barn til barn, men barn over 12 år vil være mindre sårbare for sosialt press fra voksne samtidig som deres kognitive evner er bedre utviklet enn hos yngre barn.

Holdninger til å intervju barn har ofte vist seg som oppfatninger av at barn mangler kunnskap og evne til objektivitet, at de misforstår, feiltolker og projiserer.

Dette er fenomener avdekket og konstatert av voksne. Det har vært vanlig at undersøkelser om barn har basert seg på foreldre, sosialarbeidere, lærere eller andre som anses som sakkyndige i forhold til barn. Men barn kan gi oss kunnskaper som ingen andre kan, nemlig kunnskap om sitt eget liv og meningskonstruksjon. Bruken av barn i forskning krever innsikt i barnas opplevelsesh- og uttrykksformer på de forskjellige alderstrinnene, og valg av metode må være bestemt av barnets utviklingsnivå (Tiller, 2006). Mine informanter var alle over 12 år, noe som gjorde at intervju var en anvendelig metode for innhenting av informasjon. Når det er sagt, vil min posisjon som voksen føre til en ubalanse i forholdet. Et barneperspektiv i forskning knyttes først og fremst til relasjonen mellom forskeren og barnet. Ifølge Tiller (2000) så utvikles kunnskapen gjennom relasjonen mellom intervjueren og barnet, og barnets utsagn må tolkes ut fra denne relasjonen. Maktforholdet mellom barnet som informant og den voksne er derfor sentral. Man må bestrebe seg på å oppnå et mest mulig symmetrisk forhold i relasjonen (Gamst & Langballe, 2004). For å oppnå dette er det viktig at man ikke fremstår som ekspert, men tvert imot understreker at det er barnet som er eksperten på egne erfaringer. Denne statusen kan gi barnet en grad av selvtillit, lette kontakten og føre til mer åpenhet (Tiller, 2006). Jeg fremhevet betydningen av at informantene var ekspertene på sine erfaringer både i brevet adressert til dem og muntlig ved oppstart av intervjuet. Ved å fortelle meg noe jeg ikke visste fikk barna en betydningsfull posisjon. At intervjueren har en aksepterende holdning og viser genuin interesse for informanten er spesielt viktig når man intervjuer barn. Dette betegnes i faglitteraturen som anerkjennende kommunikasjon, og er en forutsetning for at barnet skal føle tillit til intervjuer. Uten denne tilliten er det ikke mulig å få god informasjon om temaene man er interessert i (Dalen, 2011). Noen av barna fortalte detaljert og levende om sine erfaringer, mens andre var mer tilbakeholdne og jeg måtte benytte meg av oppfølgingsspørsmål for utdyping. Hvor mye informasjon jeg fikk og hvor fritt barna fortalte virket uavhengig av alderen. Jeg oppfattet barna som pålitelige og fant informasjonen de ga meg troverdig.

3.4 Utarbeidelse av intervjuguide

Å benytte seg av pilotintervju er en god måte å forberede seg på intervjuundersøkelser på nye områder (Thagaard, 2009). I forkant av hovedundersøkelsen ønsket jeg å gjennomføre et pilotprosjekt. Jeg var i kontakt med Agder fosterhjemsforening for å få tilgang til en gruppe barn, og kalle dem inn til en felles samling.

Det ble sendt ut et informasjonsskriv til alle medlemmer om dette. Her fremgikk det hva som var undersøkelsens overordnede formål, og at deres deltakelse kun var ønsket i pilotprosjektet. Det fremgikk også hvorfor jeg ønsket å gjennomføre et pilotprosjekt. Nemlig at jeg ønsket å teste ut temaer og få innspill til en intervjuguide til hovedprosjektet. Samtykkeskjema for både fosterforeldre og barn ble lagt ved informasjonsskrivet. Det fremgikk av samtykkeskjemaet at det var frivillig å delta og at det var mulig å trekke seg når som helst.

Til pilotundersøkelsen ønsket jeg å velge ut fem til ti barn, som skulle inviteres til en felles samling. Kriterier for utvelgelse var at barna skulle være mellom 12 og 18 år, og hatt fostersøsken i minst to år sammenhengende. Jeg ønsket også at de skulle bo sammen med fostersøsken på intervjutidspunktet.

Det viste seg vanskelig å få til en slik felles samling. Etter to måneders kontakt med Agder fosterhjemsforening hadde jeg ikke fått noen informanter til pilotintervjuet og valgte derfor å gå bort fra dette. Jeg er usikker på hvorfor jeg ikke fikk noen informanter, men en medvirkende årsak kan ha vært at forespørselen ble sendt ut i juni og at sommer og ferietid førte til liten interesse for deltakelse.

Mine kollegaer ga meg navn på tre unge voksne som alle hadde alle lang erfaring med å vokse opp med fostersøsken. Ingen av dem var lenger hjemmeboende, og hadde et reflektert og gjennomarbeidet forhold til det å ha fostersøsken. Jeg kontaktet dem og informerte om studien min. De sa seg villige til å gå gjennom mitt utkast til intervjuguide og komme med innspill. I tillegg foretok jeg et prøveintervju med en av dem. Dette var svært nyttig i min ferdigstilling av intervjuguiden.

Jeg valgte å begynne intervjuguiden med spørsmål det var lett for informantene å svare på, som for eksempel alder, plassering i søskenflokket osv. Dette er hensiktsmessig med tanke på å opparbeide tillit slik at en etterhvert kan komme inn på vanskeligere temaer (Thagaard, 2009).

3.5 Utvelgelse og rekruttering av informanter

Jeg jobber i Aleris Ungplan Sør. Bufetat kjøper familiehjem av oss, og jeg jobber som en av flere veiledere inn mot disse familiehjemmene. Jeg er tilknyttet Aleris i Vest-Agder. Jeg kontaktet veilederne ansatt i Aleris Aust-Agder og Rogaland og ba dem om hjelp til å finne informanter til studien min. Dette ble klarert med leder i Aleris, region sør. Veiledere i Aust-Agder og Rogaland sendte ut forespørsel til fosterhjem de anså som aktuelle om deltakelse i min studie. Vedlagt var informasjonsskriv til både fosterforeldrene og fosterforeldrenes egne barn der det fremgikk hva som var formålet med studien. Samtykkeskjema for både fosterforeldre og barn var lagt ved informasjonsskrivet (vedlegg). Det fremgikk av samtykkeskjemaet at det var frivillig å delta og at det var mulig å trekke seg når som helst. Fosterforeldrene og deres barn ble oppfordret til å kontakte meg på mail eller telefon hvis de ønsket å delta i studien. Jeg var i kontakt med flere fosterfamilier, men ikke alle passet inn i mine kriterier for utvelgelse som var at barna måtte være over 12 år og hatt fostersøsken i minst to år sammenhengende. Jeg ønsket også at både fostersøsken og fosterforeldrenes egne barn fremdeles bodde i hjemmet.

Jeg endte til slutt opp med seks informanter i alderen 12 til 17 år, hvorav tre var jenter og tre gutter.

3.6 Gjennomføring

Alle intervjuene ble gjennomført i informantenes hjem. Jeg ønsket at settingen rundt intervjuet skulle være kjent og trygg. I forkant av intervjuet sendte jeg informasjon til foreldrene og deres biologiske barn. Jeg var også i kontakt med foreldrene på telefon og ga dem utdypende informasjon om prosjektet, samt at jeg ba dem gå gjennom den utsendte informasjonen og intervjuguiden sammen med informantene. Dette var i tilfelle noe var vanskelig å forstå, og fordi jeg ønsket at informantene skulle være best mulig forberedt før jeg kom hjem til dem. Alle foreldrepårene, med unntak av ett, gjorde dette. Det var til stor hjelp for meg, og det var tydelig at de informantene som var blitt godt forberedt hadde gjort seg mange tanker i forkant av intervjuet. De som ikke var blitt forberedt delte mindre, og det var vanskelig å få dem til å gå i dybden på svarene. Det kan tenkes at foreldrene ubevisst eller bevisst la føringer som kan ha påvirket barnas fortellinger. Jeg gjorde derfor foreldrene per telefon oppmerksom på deres rolle i gjennomgangen av informasjon og intervjuguide med informantene, for å bevisstgjøre dem på dette.

Før oppstart av intervjuet brukte jeg tid på å bli litt kjent med barna innen vi gikk igang med intervjuet. I noen tilfeller spiste jeg sammen med familien før oppstart, eller jeg pratet med informanten om "ufarlige" dagligdagse ting. Jeg informerte så om studien min og forklarte hvorfor jeg ønsket å intervju dem, fortalte om hvordan og hvorfor jeg var blitt interessert i emnet og hvorfor jeg hadde valgt akkurat dem som informanter. Jeg fortalte dem at jeg jobbet som veileder for fosterforeldre og at jeg selv var fostermor. Det at jeg selv er fostermor kan ha bidratt til å begrense den informasjonen jeg fikk. Det kan tenkes at informantene ville ha snakket friere til en som ikke selv var fostermor, selv om flere av informantene ga uttrykk for at de synes det var positivt at jeg var fostermor. Alle intervjuene ble foretatt uforstyrret fra resten av familien og de fleste varte i underkant av en time. Mitt inntrykk er at informantene fortalte om sine erfaringer på en ærlig og oppriktig måte, og at de satte pris på å bli hørt. To av barna fortalte at de hadde gledet seg til jeg skulle komme og høre på dem.

3.7 Lydbåndopptak

Jeg valgte å bruke en båndopptaker under intervjuene. Jeg kunne da vie hele min oppmerksomhet mot informanten på en god måte, samtidig som jeg fikk med meg all informasjon ordrett. En ulempe ved å bruke båndopptaker er at intervjuet kan få et formelt preg (Thagaard, 2009). Det kan også virke forstyrrende på informanten. De fleste barn i Norge bruker tekniske kommunikasjonsmidler jevnlig, og har mye kunnskap om disse. Alle barna var positive til at båndopptaker ble brukt, og virket uaffisert av dette.

Jeg valgte å kun bruke båndopptaker og ikke gjøre noen notater underveis. Dette var et bevisst valg for å bedre kunne følge informantens fortelling og være klar med utdypningsspørsmål når dette var naturlig.

3.8 Transkribering

Jeg har transkribert intervjuene fortløpende selv, og benyttet tekstbehandlingsprogrammet Word. Transkriberingen ble utført så snart som mulig etter hvert intervju, noe jeg opplevde som nyttig fordi jeg da hadde kroppsspråk, mimikk og lignende friskt i minne. Umiddelbart etter hver transkribering gjorde jeg også notater om ting jeg tenkte var viktig, og som ikke framkom i intervjuene. Det kunne være informasjon jeg fikk av foreldre forut for intervjuet eller tanker jeg hadde gjort meg.

I Grounded Theory kalles disse notatene memos, og anses som viktige (Corbin & Strauss, 2008). Transkriberingen ble for meg en del av tolkningsprosessen ved at den satte igang mange refleksjoner. Intervjuene ble skrevet av ordrett, og etter transkribering satt jeg igjen med ca. 140 sider datamateriale.

3.9 Analyseprosessen

I kvalitative studier starter analyseprosessen tidlig. Til en viss grad kan man si at analyseprosessen starter i forskerens tanker og idéer allerede ved utforming av problemstilling, og fortsetter fram til rapporten er ferdig skrevet. Å analysere data i kvalitative studier innebærer å lage en oversikt over hva materialet egentlig handler om. Enkelte temaer løftes deretter fram i en fortellende og beskrivende tekst. Denne grupperingen av materialet, utvalget av temaer og tolkningen av betydning og sammenheng understøttes av direkte sitater fra tekstgrunnlaget. Analyse er altså en metode som går ut på å dele datamaterialet i mindre enheter, slik at vi kan få tak i de enkelte sidene ved det intervjupersonene har fortalt oss. Ved å fortolke og sammenfatte det organiserte datamaterialet brukes analysen til å bygge en bro mellom rådata og det endelige resultatet (Granå, 2005).

En måte å organisere datamaterialet på er å benytte seg av koding. I Grounded Theory er koding av datamaterialet en viktig del av analyseprosessen. Kodingsprosessen foregår ved at man bruker ulike former for koding til å bryte ned datamaterialet, for så å sette det sammen igjen i kategorier. Corbin og Strauss (2008) beskriver denne prosessen ved å bruke betegnelsene åpen, aksial og selektiv koding.

Åpen koding er den første fasen i data-analysen, og det dreier seg her om å være åpen til datamaterialet. Man sammenligner ord og utsagn for å finne likheter og ulikheter, og hovedformålet er å identifisere og sette navn på ulike fenomen. Disse begrepsfestes så i kategorier. Ulike mønstre vil begynne å tre fram, og man kan kanskje se et omriss av teoriutviklingen. I denne fasen er det viktig å ikke la seg lede mot teoriutvikling for fort, men være åpen for de muligheter datamaterialet gir gjennom hele prosessen. Jeg gikk i denne fasen nøye gjennom datamaterialet linje for linje. Jeg skrev ut intervjuene med bred marg på høyre side, som jeg brukte til å notere stikkord (koder) som beskrev meningen i det som ble sagt.

Kodenavnene jeg brukte var hentet fra informantenes egne ord og uttrykk, såkalte in-vivo koder. Hensikten med denne første råkodingen er å identifisere begreper som igjen kan inngå i kategorier (Dalen, 2011).

Aksial koding beskriver ulike hendelsesforløp knyttet til de fenomen man har funnet. Disse hendelsesforløpene utgjør da underkategorier som er med på å gjøre fenomenet tydeligere. Etter at jeg var ferdig med den åpne kodingen gikk jeg gjennom intervjuene på nytt. Jeg kontrollerte kodene og laget en oversikt over like koder fra alle intervjuene. Kodene samlet jeg i kategorier, som beskrev et fenomen. Deretter samlet jeg uttalelser fra alle informantene under hver kategori. Jeg fant det praktisk å lage en datamatrise til hjelp med dette. Jeg satte informantene opp vertikalt, og kategoriene/underkategoriene horisontalt. Jeg kopierte alt jeg hadde kodet inn i matrisen. Noen av uttalelsene kunne romme flere koder, og ble satt inn alle steder de naturlig hørte hjemme. Dette ga meg en god oversikt over likheter og forskjeller i utsagn. Hvordan matriser skal utformes vurderes i forhold til hvor mye tekst som skal presenteres. Det er viktig at innholdet i matrisen er meningsbærende for at den skal bidra til å utvikle en forståelse av materialet (Thagaard, 2009).

Selektiv koding beskriver prosessen med å analysere forbindelser og integrere kategoriene på en slik måte at forskeren kan komme fram til en overordnet forståelse av det som gjennom kodingsprosessen er fremkommet som det mest sentrale i forhold til fenomenet som studeres. Jeg slet med å finne sentrale kategorier som var fellesnevner og dannet et felles budskap. Jeg satte funnene sammen på forskjellige måter, uten at det ga meg et klart bilde som kunne gi meg svar på forskningsspørsmålene mine. Å bli klar over betydningen av dataene man har samlet inn krever at forskeren har en teoretisk sensitivitet. Dette er sentralt i Grounded Theory og innebærer at forskeren klarer å fokusere på og hente fram de dataene som er av viktighet når materialet gjennomgås (Hartman, 2001). For mitt utrenede øye krevde dette at jeg brukte lang tid på analysen, og i denne perioden var studiet mitt med meg i tankene det meste av tiden. Jeg hadde idéer om hva som var viktig i funnene mine, men synes det var vanskelig å samle disse i overordnede kategorier. Jeg valgte derfor å bruke en del tid på dette og kom til slutt fram til følgende hovedkategorier:

- Forberedelse
- Endring i familieliv
- Endring i relasjoner

Ifølge Grounded Theory skal datainnsamling fortsette til det foreligger en metning, det vil si at ytterligere kodinger ikke synes å framkalle ny innsikt eller fortolkninger (Kvale & Brinkman, 2009). Det vil være ambisiøst å tenke at det er mulig å komme til en metning under et masterstudie med seks informanter. Samtidig var det forbausende lik respons på intervjuguiden gjennom alle intervjuene, til tross for antallet informanter.

Funnene vil bli diskutert opp mot forskningsspørsmålene mine i drøftingsdelen av denne oppgaven.

3.10 Min forforståelse og forberedelse til studien

Jeg gikk inn i denne studien med en forforståelse, fordi jeg er fostermor med eget biologisk barn. Jeg har erfart at det kan være utfordringer med å ha omsorg for fosterbarn, ikke minst med biologisk barn i hjemmet. I tillegg jobber jeg som veileder for fosterforeldre. Jeg har jevnlige møter med fosterforeldre samt er tilgjengelig for dem på telefon, så jeg er vant til å ha fokus på de utfordringer som kan oppstå i et fosterhjem. Jeg har også jevnlige møter med fosterbarna og med fosterforeldrenes egne barn, både alene og sammen med fosterforeldrene/foreldrene. Det har vært viktig for meg som veileder å ha fokus på alle som inngår i familien, for på den måten å være i forkant og om mulig kunne avverge vanskelige situasjoner. Det er også viktig for meg at alle føler seg sett.

Denne studien må leses i lys av ovennevnte. Både min jobb som veileder, samt at jeg selv er fostermor gjør at jeg har en del kunnskap om og erfaring med fenomenene jeg studerer. Dette ga grunnlag for gjenkjennelse og var et utgangspunkt for forståelsen jeg etterhvert kom fram til. Selv om jeg gikk inn med et åpent sinn, nysgjerrig på hva informanten ville fortelle meg, vil tolkningen utvikles i relasjon til mine egne erfaringer. Til tross for dette mener jeg likevel at studien gir et valid bilde av fenomenet ut fra den foreliggende empirien, fordi jeg hele tiden har vært bevisst min forforståelse. I tillegg har jeg benyttet meg av pilotintervju samt utarbeidet intervjuguiden med delvis strukturerte spørsmål, slik at informanten er gitt mulighet til å ta opp tema som ikke er planlagt i forkant. Det at miljøet som jeg studerte er kjent for meg kan være en styrke og en begrensning. Mine erfaringer gjorde at jeg hadde forståelse for informantens situasjon. En fare ved det er at tilknytningen til miljøet kan føre til at man overser det som er forskjellig fra egne erfaringer, og dermed bli mindre åpen for nyanser i de situasjonene som studeres (Thagaard, 2009).

3.11 Reliabilitet, validitet og generalisering

Begrepene reliabilitet (pålitelighet), validitet (intern gyldighet) og generalisering (ekstern gyldighet) var opprinnelig knyttet til kvantitativ forskning. Men også kvalitative metoder må drøftes kritisk når det skal vurderes om konklusjonene er til å stole på. Dette betyr ikke at dataene må underkastes en kvantitativ logikk, men at vi forsøker å forholde oss kritiske til kvaliteten på de dataene vi har samlet inn (Jacobsen, 2010).

Reliabilitet/pålitelighet

Reliabilitet/pålitelighet henspeiler på om forskningen er utført på en tillitvekkende måte. Det sier noe om forskningsfunnenes konsistens og pålitelighet, om vi har fått tak i det vi ønsket å få tak i, og i hvilken grad undersøkelsen kan etterprøves av andre (Kvale & Brinkman, 2009). Undersøkelsesmåten kan påvirke selve resultatet i undersøkelsen. Forskeren påvirkes av de relasjoner som oppstår i prosessen med å samle inn data, og de som undersøkes påvirkes av forskeren. Det er viktig at forskeren reflekterer rundt dette. I hvilken kontekst informasjonen er blitt samlet inn er også av betydning. Mange foretrekker å foreta undersøkelsen i en naturlig sammenheng (Jacobsen, 2010). Jeg valgte å foreta intervjuene hjemme hos informantene. Naturlige kontekster inneholder ofte elementer av forstyrrelse, men jeg opplevde at intervjusituasjonen ble tatt hensyn til og vi kunne gjennomføre intervjuet uforstyrret.

For å sikre kvaliteten på dataene jeg fikk av informanten i løpet av intervjuet, spurte jeg om bekreftelse på mine fortolkninger av intervjupersonens svar når jeg var i tvil. En annen måte å styrke troverdigheten på er å skille mellom det som er direkte informasjon fra feltet, og forskerens vurdering av informasjonen (Thagaard, 2009).

Å bruke lydbånd er en måte å sikre en fullstendig gjengivelse av en samtale. En unngår at dataene blir formet av intervjuerens interesse eller evne til å notere (Jacobsen, 2010). Ved å bruke lydbåndopptak og transkribere intervjuene selv sikret jeg at meningsytringer ble gjengitt så nøyaktig som mulig. Dette førte til at verdifull informasjon ikke gikk tapt, og at empirien ble styrket.

Validitet/intern gyldighet

Kvale og Brinkmann (2009) vektlegger validiteten som en håndverksmessig kvalitet, som vurderes på alle stadier av forskningsprosessen. Validitet/intern gyldighet henspeiler på hvorvidt resultatene forskeren er kommet fram til er riktige. Det nærmeste vi kommer sannheten er at flere er enige om at noe er en riktig beskrivelse. I en personlig historie som formidler mening og sammenheng er det historieforteller selv som kan avgjøre om den er "riktig" eller ikke.

Som intervjuer må man være lydhør for den påvirkningen som lett kan utvikle seg i en intervjusituasjon mellom en voksen og et barn. Barn kan ofte være svært lydige og følsomme når de snakker med voksne, og prøve å tilpasse svarene til det de tror intervjueren ønsker å få som svar. Hvilken informasjon vi får fra barnet avhenger av den sosiale kontakten vi har greid å etablere (Pramling & Doverborg-Østberg, 1993). En forutsetning for at barnet skal fortelle fritt og formidle sine tanker er at det føler fortrolighet overfor intervjuer, og jeg brukte derfor tid på å opprette god kontakt med informantene i forkant av intervjuet. For å holde på den gode kontakten gjennom hele intervjuperioden prøvde jeg å være aktivt deltakende i det de fortalte ved å nikke, le, bekrefte osv. Det er viktig å få barnet til å fortelle fritt og uttømmende om sine opplevelser og følelser. Informasjon som er fremkommet spontant og fritt, er i høyere grad pålitelig enn informasjon som er fremkommet ved direkte spørsmål (Langballe, Gamst & Jacobsen, 2010). Jeg prøvde derfor å være bevisst på å ikke avbryte, overhøre eller avspore informanten.

Barna var informert om at jeg selv var fostermor samt var veileder for fosterforeldre, og var klar over at dette var bakgrunnen for at jeg hadde valgt dette temaet. Dette kan ha påvirket informantene på ulike måter. I det første intervjuet var jeg så heldig å få en informant som fortalte fritt om sin erfaring. Jeg kom med utdypende spørsmål der jeg ønsket å vite mer. På et at mine utdypende spørsmål svarte informanten at hun ikke kunne komme på noe spesielt negativt å fortelle meg. Dette fikk meg til å reflektere over måten jeg hadde stilt spørsmålet på. Var det vinklet på en måte som fikk informanten til å tolke meg dithen at jeg ønsket negativ informasjon? Jeg ble etter dette svært bevisst på både kroppsspråket mitt og måten jeg uttrykte meg på når jeg ba om utdypende informasjon.

Det kan være vanskelig for barn å gi uttrykk for at de ikke forstår et spørsmål, noe som kan føre til at intervjueren går glipp av eller får uriktig informasjon. Dette kan unngås ved å stille kontrollspørsmål for å sjekke om barnet har forstått. En måte å få barn til å fortelle fritt på er å aktivt gå inn i samtalen og stille spørsmål som oppfordrer barnet til å fortsette og utvikle en oppfatning om noe (Pramling & Doverborg-Østberg, 1993). Eksempel på dette er: "Hva mener du?", "Fortell mer", "Nå forsto jeg deg ikke", "Fortell det igjen."

En måte å validere funn på er å konfrontere dem vi har undersøkt med de funnene vi som forskere er kommet fram til. Denne type validering har en klar begrensning, i og med at forskerens oppgave i mange tilfeller er å avdekke forhold informantene kanskje ikke er klar over. En kan også sjekke egne konklusjoner mot annen forskning. Hvis det er sammenfall med andre undersøkelser så styrkes gyldigheten (Jacobsen, 2010). Jeg har ikke gått gjennom funnene mine med informantene, noe som kan være en svakhet ved studien. Gjennomgang av annen forskning, både nasjonal og internasjonal, har vist svært sammenfallende resultater. Dette øker studiens validitet.

En annen form for validering innebærer en kritisk gjennomgang av forskningsprosessen. At informantene har nærhet til fenomenet som undersøkes styrker også undersøkelsens validitet (Jacobsen, 2010). Jeg har gjort rede for min forforståelse samt etter beste evne beskrevet mine metodiske valg og fremgangsmåter. Mine informanter har nærhet til fenomenet jeg studerte og jeg oppfattet dem som troverdige. I empiripresentasjonen har jeg valgt utstrakt bruk av sitater, noe som gir leseren innsikt i meningsytringene. Leseren kan da selv bedømme om jeg har funnet svar på det jeg ønsket å få svar på, og dermed vurdere gyldigheten av studien.

Generalisering/ekstern gyldighet

Generalisering/ekstern gyldighet viser til om tolkninger basert på én undersøkelse, også kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard, 2009). Ekstern gyldighet i kvalitativ forskning handler om i hvilken grad funnene fra en undersøkelse kan generaliseres fra noen få enheter som er blitt undersøkt til andre som ikke er blitt undersøkt. Formålet med kvalitativ forskning er som regel ikke å slå fast omfanget eller hyppigheten av et fenomen. Formålet er å forstå og utdype begreper og fenomener. Å få til en generalisering ut fra kvalitativ forskning kan derfor by på utfordringer. Dette skyldes at vi som regel bare undersøker noen få enheter som er trukket ut for et spesielt formål.

Dette gjør det vanskelig å si at dette utvalget er representativt for en større gruppe. Men forskere vil i løpet av en kvalitativ undersøkelse komme til et punkt der de finner samsvar i informantenes meningsytringer. Når et typisk utvalg er foretatt som resultat av en diskusjon mellom flere personer, vil det være stor sannsynlighet for at utvalget til en viss grad er representativt. Vi kan også hevde at et synspunkt som går igjen hos flere enheter er et generelt trekk ved enhetene. Vi kan dermed argumentere for at et funn er representativt (Jacobsen, 2010). Hovedintensjonen med min studie var ikke å telle hvor mange som så ting likt eller ulikt, men å oppnå en tilgjengelighet til den enkelte informant slik han eller hun opplevde verden rundt seg. Når en undersøger meningsdannelse vil materialet bestå av beretninger om enkeltepisoder, hvor mange idivider som har deltatt er mindre relevant (Ulvik, 2007). Et fenomen kan være gyldig og en del av virkeligheten, selv om man ikke kan vise til andre eksempler på det samme. Når det er sagt, var mine funn overraskende like funn fra tidligere forskning. Informantene mine var også i stor grad samstemte.

3.12 Etiske betraktninger

Når man snakker om forskerens etiske ansvar i kvalitative studier, kan dette knyttes til tre hovedprinsipper. De er informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet (Thagaard, 2009).

Informert samtykke

Prinsippet om informert samtykke er basert på kontroll over de opplysninger om seg selv en deler med andre. Den som intervjues skal delta frivillig, det vil si at han må være i stand til å vurdere fordeler og ulemper og så gjøre et frivillig valg. For å være istand til å kunne velge fritt må informanten ha tilstrekkelig informasjon om hensikten med undersøkelsen og hvordan dataene skal benyttes (Jacobsen, 2010). Selv om barn er verdifulle bidragsytere til forskning, betyr ikke dette at barn automatisk har kompetanse til å samtykke i deltakelse i forskning på egne vegne. Barnet må ha evne til å forstå hva forskningen dreier seg om (Backe-Hansen, 2012). Forut for undersøkelsen hadde jeg sendt informasjon om studien til informantenes foreldre og bedt dem gjennomgå dette med informantene. I forkant av intervjuet gikk jeg selv gjennom den utsendte informasjonen med dem, fortalte hva studien gikk ut på og hvorfor jeg ønsket å gjennomføre den. Jeg stilte kontrollspørsmål for å forsikre meg om at de hadde forstått informasjonen.

Til tross for at jeg på forhånd var i kontakt med foreldrene på telefon og ba dem være tydelig på overfor barna at det var frivillig å delta, kan det tenkes at noen av barna har følt seg presset til å delta i undersøkelsen. Før jeg begynte å intervju informantene gikk jeg derfor gjennom hva et informert samtykke innebærer. Jeg forklarte at det var viktig at de hadde full kjennskap til hva forskningen innebar, og gjorde det klart for dem at de når som helst kunne avbryte intervjuet og at dette ikke ville få noen følger for dem. Det var viktig for meg å presisere at det ikke vil bli problemer for meg eller prosjektet mitt om de valgte å avbryte intervjuet.

Fra hvilken alder barn kan samtykke på egne vegne har sammenheng med deres kognitive utvikling. Med tanke på dette skulle det være mulig for barn ned til 12 år å samtykke på egne vegne, selvfølgelig avhengig av hva forskningsprosjektet handler om (Backe-Hansen, 2012). Alle mine informanter er over 12 år, men jeg har valgt å informere foreldrene om prosjektet. Både foreldrene og informantene har skrevet under på samtykke skjemaet (vedlegg).

Konfidensialitet

Prinsippet om konfidensialitet innebærer at en ikke avslører private data som identifiserer deltakerne (Kvale, 2009). Informanten har rett til beskyttelse av sitt privatliv. Derfor er det viktig at teksten utformes slik at informantens identitet ikke blir kjent (Thagaard, 2009). Jeg har vektlagt konfidensialitetshensynet sterkt, i og med at jeg har intervjuet barn. For å ivareta deres anonymitet har jeg valgt å presentere sitater uten å henvise til barna. Jeg har også utelatt hvilken type problematikk fostersøsknene hadde, og brukt generelle måter å beskrive dette på.

Et viktig punkt er spørsmålet om å ivareta barn og unges konfidensialitet i forhold til deres foreldre. Barna kan ha et ønske om at foreldrene ikke skal vite noe om hva de har fortalt, mens foreldrene kan ha et ønske om å få innsikt i det barna har fortalt. Det er hensynet til barnet som informant som bør veie tyngst (Backe-Hansen, 2012). Det ville vært vanskelig for informantene mine å snakke fritt hvis foreldrene i ettertid skulle få innsyn i det de fortalte. Barn er ofte svært lojale i forhold til sine foreldre, og ville kanskje tilbakeholdt endel informasjon av hensyn til dem hvis det de fortalte ikke var konfidensielt. Det kan tenkes at lojaliteten til foreldrene påvirket informasjonen jeg fikk selv om opplysningene var konfidensielle.

Jeg informerte både foreldrene og informantene om at det som ble fortalt i intervjuet var konfidensielt og ville anonymiseres. Jeg presiserte overfor informantene at dette gjaldt i forhold til foreldrene også.

3.13 Informantene

For å forstå barnas meningskonstruksjon er det viktig med kontekstuelle opplysninger. Dette handler blant annet om barnas alder, søskenforhold, aldersrelasjon mellom barn og fosterbarn og tidligere erfaring. Jeg gir derfor opplysninger om dette i min presentasjon av informantene. Presentasjon av funnene mine bygger på møte med følgende informanter:

- Jente på 12 år. Familien har hatt fosterbarn tidligere. Nåværende fosterbarn er 12 og 14 år, og har bodd i familien i tre år.
- Jente på 12 år, med et eldre hjemmeboende biologisk søsken. Informanten har også andre eldre søsken, som er flyttet ut. Familien har hatt fosterbarn tidligere. Det har bodd fosterbarn i familien sammenhengende de to siste årene. Nåværende fosterbarn er 15 år og har bodd kort tid i familien.
- Gutt på 13 år, med et yngre hjemmeboende biologisk søsken. Informanten har også eldre søsken, som er flyttet ut. Familien har hatt fosterbarn tidligere. Det har bodd fosterbarn i familien sammenhengende de to siste årene. Nåværende fosterbarn er 15 år og har bodd kort tid i familien.
- Jente på 14 år, med et yngre biologisk søsken. Familien har hatt fosterbarn tidligere. Nåværende fosterbarn er 12 år og har bodd i familien i to år.
- Gutt på 17 år, med et eldre biologisk søsken. Fosterbarnet er 15 år og har bodd i familien i tre år.
- Gutt på 17 år, men et eldre hjemmeboende søsken. Informanten har også eldre søsken, som er flyttet ut. Familien har hatt fosterbarn tidligere. Det har bodd fosterbarn i familien sammenhengende de tre siste årene. Nåværende fosterbarn er syv og ni år, og har bodd kort tid i familien.

4 Presentasjon av funn

Jeg har valgt å fremstille funnene mine tematisk, og har tatt utgangspunkt i hovedkategoriene jeg kom fram til i analysen. I framstillingen av funnene har jeg valgt å knytte dem opp mot tidligere forskning. Jeg har valgt å drøfte funnene i et eget kapittel.

Å bruke mange sitater gir leseren et bedre innsyn i informantenes begrepsverden og forståelse (Repstad, 2007). Da jeg intervjuet barna ble jeg imponert over måten de ordla seg på. Selv de yngste på tolv år formidlet sine tanker og følelser på en svært beskrivende og forståelig måte. Etter transkribering satt jeg igjen med mange gode sitater, og jeg har valgt å presentere mange av disse da de på en god måte formidler egne barns følelser og det er viktig for meg at deres stemmer kommer best mulig fram.

4.1 Forberedelse

Involvering i prosessen med å bli fosterhjem

Mitt inntrykk er at informantene har vært involvert i prosessen med å bli fosterhjem. De fleste husker at det har vært personer både fra barnevernet og Aleris og snakket med dem om dette. Alle husker at foreldrene har snakket med dem og spurt dem om deres tanker rundt det å bli fosterhjem. Noen forteller at de enten besøkte eller fikk besøk av fosterbarnet før innflytting. Følgende sitat illustrerer:

"Vi hadde jo hatt besøk av han og sånn. Vi hadde besøk av han en uke før han flytta inn eller noe, så da ble vi litt kjent."

Andre forteller at innflytting skjedde ganske brått, og at de ikke var helt forberedt på at det skulle gå så fort. Slik jeg forstår det, dreier dette seg om akuttplasseringer.

"De kom til oss sånn veldig plutselig, så det var ikke sånn forberedelse. Siden de kom veldig plutselig."

Funnene stemmer her med tidligere forskning. Poland og Groze (1993) fant at nesten 90 prosent av de 51 informantene husket at foreldrene hadde snakket med dem på forhånd om det å få fosterbarn.

Fire av informantene uttrykte at de gledet seg til å få fostersøsken.

"Jeg var jo veldig glad for det, for jeg ville jo ha en søster eller en bror. Så jeg var jo glad for å få flere i familien. Så egentlig var det ganske gøy."

Et av fosterbarna hadde problematikk som gjorde at informanten i denne familien i utgangspunktet var avventende og usikker på om plasseringen ville fungere.

"Vi snakket litt sånn. Funker det her eller funker det ikke? Så prøvde vi litt til, ja så blei det sånn som det er idag."

Informasjon om fosterbarnet

Hvor mye informasjon informantene hadde fått om fosterbarnet varierte fra familie til familie. Noen av informantene visste ganske mye om fosterbarnets bakgrunn og hvorfor barnet måtte flytte i fosterhjem, mens andre hadde fått mindre informasjon.

"Mamma og pappa fortalte jo litt til oss da."

"Vi fikk jo ingen informasjon om (fosterbarnet). Ikke mamma og pappa heller. Det var jo bare etterhvert at jeg skjønnte sånn cirka hva som hadde skjedd."

En av informantene var opptatt å ha nok informasjon slik at han ikke sa noe galt som kunne støte fosterbarna.

"Jeg har jo nesten forsnakket meg. Liksom, de her hjemme skjønner jo hvis jeg sier en vits om kvinnfolk. Men det ble jo plutselig veldig feil og jeg fikk et spark i beinet. For da kunne jo hun jenta ha misforstått det."

Samme informant mente det var viktig å vite om bakgrunnen til fosterbarna. Han hadde hatt flere fostersøsken og følte at hele familien hadde fått altfor lite informasjon om dem.

Slik han så det hadde han fått bedre forståelse for fostersøskenene etter hvert som han skjønte mer hva som hadde skjedd med dem. Han fikk noe informasjon direkte fra fosterbarnet, og trakk også endel slutninger om hva som kunne ha skjedd i oppveksten deres etter møte med deres biologiske foreldre. Denne informanten mente at uheldige episoder kunne oppstå hvis man fikk for lite informasjon, og var tydelig på at den informasjonen han hadde fått var til stor nytte. At informanten ønsket mer informasjon for å kunne være best mulig forberedt på fosterbarnets atferd stemmer med funnene til Pugh (1996). Mine funn om at informantene fikk informasjon direkte fra fosterbarnet selv stemmer med funn gjort av Martin (1993) som fant at alle informantene hans hadde opplevd at fosterbarna hatt betrodd seg til dem om ting de ikke hadde fortalt de voksne.

"Jeg syns det er mye bedre å få informasjon. Samme hvor ille det er, så må man vite. Jeg fikk jo streng beskjed om å ikke gjøre noen kjappe sårn (slo ut i luften med hendene). Jeg og (biologisk søsken) fikk ikke lov til å småterge på hverandre, det pleier vi jo, vi måtte ikke rykke til. Vi måtte alltid gjøre seine bevegelser på alt vi gjorde. Jeg er sikker på at hadde vi ikke fått beskjed om det, så hadde jeg skremt livet av dem."

Mitt inntrykk var at informantene var bevisst på taushetsplikten, og tydelig hadde blitt forklart hva de kunne si om fosterbarnet og hva de ikke måtte si. En av informantene sa det var vanskelig når vennene absolutt ville vite ting om fosterbarnet.

"De jeg gikk sammen med visste jo hvem han var. Jeg måtte forklare mye om han. Si hva jeg mente om han og sårn. Jeg fikk jo streng beskjed hjemme om at det var visse ting jeg ikke fikk lov til å si. Men jeg kunne jo på en måte forklare etter hvert noe av det. Jeg fikk på en måte forklart hvor ille det var uten å si hva som hadde skjedd."

Højer (2007) fant i sin studie at det var ganske vanlig at fosterforeldrenes egne barn visste noe om fostersøskenet sitt som de ikke kunne si til venner. Ifølge hennes funn var det også vanlig at informantene hadde fått informasjon om fosterbarnet fra egne foreldre, som de ikke kunne fortelle videre.

4.2 Endring i familieliv

Informantene fortalte om endringer i plikter, ansvarfordeling og forventninger samt at ferier og høytider var blitt annerledes etter at fosterbarna hadde flyttet inn. Jeg har valgt å samle disse punktene i en felles kategori, som jeg har kalt familieliv. Dette er alle forhold som indirekte kan virke inn på relasjoner i familiesystemet.

Mine funn om endringer i familieliv stemmer med funnene til Poland og Groze (1993) og Younes og Harp (2007), som sier at familierutiner og forventninger til egne barn endres.

Endring i plikter

Ett forhold som hadde endret seg var at det var blitt flere plikter, for eksempel måtte egne barn hjelpe mer til med rydding og rengjøring etter at de fikk fostersøsken.

"Etter at de kom, er det sånn at vi må gjøre mer husarbeid og sånn for å tjene opp, opparbeide penger."

En av informantene syns det var urettferdig at foreldrene ikke forventet like mye av fosterbarnet som de gjorde av han. Han var tydelig på at han mente at pliktene burde være likt fordelt. Flere av informantene ga uttrykk for at foreldrene hadde større forventninger til dem enn til fosterbarna. Dette stemmer med funnene til Spears og Cross (2003) og Part (1993). Følgende illustrerer:

"Det er ingen her som liker å vaske i det hele tatt. Så da tenker jeg at når vi har vårt eget bad så skal det være likt. ... Det var noen ganger jeg sa, hvis de spurte om jeg kunne gjøre det og det, så sa jeg at jeg gidder ikke gjøre noe før dere har bedt han også (fosterbroren) å gjøre noe. Og da gjorde de bare det. Det nyttet ikke å få meg til å gjøre noe så lenge ikke han gjorde det."

Endring i ferie og høytider

Informantene fortalte at ferier og høytider var blitt endret etter at de fikk fosterbarn. Noen syns endringene var positive, mens andre syns de var negative.

En av informantene fortalte at de før de fikk fosterbarn reiste ofte på ferie. Etter at de fikk fosterbarn hadde feriereisene blitt redusert. Informanten mente at dette skyldtes at det var dyrere å reise på tur når de var flere.

"Og sånn med ferie. Hvis vi skal reise på ferie, så tenker jo mamma og pappa veldig mye på penger. Vi må jo tenke på kos og sånn også."

En annen informant uttrykte også at feriene var blitt annerledes etter at de fikk fosterbarn.

"Jeg følte ikke det var ferie når (fostersøskenet) var med. Da var det jo like masete som hjemme. Og det skal jo være avslappende. Og det var det ikke."

Høytider, og spesielt jul, er en tid der familien er tett på hverandre. Noen av fosterbarna feiret jul sammen med sine biologiske foreldre, mens andre feiret sammen med fosterfamilien. De som feiret jul sammen med fostersøsknene ga uttrykk for at det førte til en endring fra tidligere. Noen syns det var en positiv endring, flere uttrykte at det var en negativ endring. En av informantene syns bare det var koselig at det var en til som var med og feiret jul. En annen informant, som ikke hadde feiret jul med fostersøskenet sitt fortalte at det førte til mer stress enn om han hadde feiret med dem. Dette begrunnet han med at det knyttet seg mye bekymring til at fosterbarnet skulle feire jul hos sin biologiske familie.

"Det var mye styr og stell med telefoner. Det var veldig stressende. Det var noe problem med.. Mora hadde stukket av og sånn. Så måtte vi drive og ringe rundt og få løst opp i det. Det var en stressende jul. ... Det var liksom sitte og spise kake og mora mi fløy fram og tilbake i telefonen hele tiden."

En uttrykte at det selv om det var slitsomt å feire jul med fostersøsken, så kunne det samtidig være gøy.

"Det var faktisk ganske gøy. Men også ganske slitsomt. For du må jo sitte og vente til de har pakket opp gaver ikke sant? Så må du vente så veldig lenge, for de pakker opp så saaaaakte og forsiktig. Mens jeg bare river det opp, for jeg vil jo se hva det er ikke sant?"

En av informantene som hadde et veldig krevende fostersøsken beskrev julen slik:

"Første året var jo ganske kjipt og irriterende. For hun er jo som sagt fire år i hodet, så veldig på pakker, veldig masete, skikkelig irriterende under middagen. Året etter var hun veldig ok. Veldig strukturert, holdt jeg på å si. Men ja, det kommer seg jo."

Ansvar

Det skjedde også en endring i ansvarsfordeling i familien når de fikk fosterbarn. Bortsett fra den yngste, følte alle informantene at de hadde ansvar for fosterbarnet. De ga uttrykk for at fosterhjemsoppdraget var noe hele familien hadde påtatt seg, ikke bare foreldrene. De mente derfor at alle måtte bidra. En måte de tok ansvar på var at de passet på fostersøskenet sitt. Watson og Jones (2002) fant i sin studie at over 80% prosent av de 122 informantene følte ansvar i forhold til å hjelpe til med fosterbarnet.

"Ansvaret er felles. Alle spiller jo sin rolle. Men de som på en måte har det som jobb vil jo være mamma og pappa. Og vi er på en måte støttespillere."

"Jeg tenker på en måte at det er jeg som har ansvar. Det var jeg som ville ha dem. Jeg er jo veldig glad i dem, så jeg tenker at det må jo være mitt ansvar også at det går bra."

Flere av informantene uttrykte at de ønsket å være til hjelp for foreldrene. De leste for og spilte spill med fostersøskenene sine. Den vanligste formen for hjelp var at de satt barnevakt. Dette stemmer med funn fra flere av studiene jeg gjennomgikk (Poland & Groze, 1993; Pugh, 1996; Watson & Jones, 2002).

"Jeg er jo ofte barnevakt for de etter skolen."

Flere uttrykte at det var vanskelig å håndtere fosterbarnets atferd, noe som var belastende når de var alene med fosterbarnet. Spesielt to av informantene syns det kunne være tungt å passe på fostersøskenet sitt alene fordi de ikke visste hvordan de skulle ordne opp i situasjoner som oppsto på grunn av fosterbarnets atferd. Dette stemmer med funn gjort av Martin (1993) og Swan (2002). Selv om noen av informantene fortalte at de var ukomfortable med å være alene med fosterbarnet, hadde de ikke fortalt dette til foreldrene sine. Dette fant også Reed (1994) i sin studie.

Følgende illustrerer:

"Men altså, det er veldig rart for meg, som sagt så er jeg ikke så veldig vant til krangling og sånt, så jeg vet ikke alltid hva jeg skal gjøre."

Slik jeg oppfattet denne informanten følte hun seg maktesløs når fosterbroren slo seg vrang, og hun måtte ringe til foreldrene sine for å be om hjelp når hun ikke visste hva hun skulle gjøre. Fosterbroren hennes pleide å sykle vekk når han ble sur, noe som gjorde henne svært urolig.

"Det har skjedd noen ganger hvis han blir sur og sånn så kan han finne på å gå ut og sykle og sånn, sykle vekk. Og det var jeg jo veldig redd for i starten."

Hun ga også uttrykk for at hun burde ha forhindret slike situasjoner ved å være i forkant og passe på at ting ikke eskalerte.

"Ja, så kranglet de to (fosterbror og biologisk søsken) og så tok jeg ikke nok initiativ. Så sykla han vekk."

En av informantene håndterte dette ved å la være å forholde seg til fosterbrorens atferd.

"Jeg prøvde bare å holde meg på den ene siden av huset så fikk han styre i vei på den andre siden."

En informant synes det var vanskelig å forholde seg til at fostersøsteren hans kunne være helt stille når han skulle passe henne. At denne type atferd kan være vanskelig for de biologiske barna er et funn som også kom fram i studien til Martin (1993).

"Hun sitter liksom bare i sofaen, sånn her, og ser ut i ingenting. Så jeg vet ikke hva hun tenker, hun snakker ikke, hun kikker litt på meg og sånn. Det er sånn.. litt småubehagelig. Så gjør hun ingenting selv. Jeg må sette henne til å gjøre ting."

Å være rollemodell

Å få fostersøsken førte også til at egne barn fikk et mer bevisst forhold til sin egen atferd, og det å være et godt forbilde var et tema som ofte dukket opp under intervjuet. Flere av informantene opplyste at de følte press i forhold til å være gode rollemodeller, både hjemme og på skolen. Dette stemmer med funn gjort av Knutsen (2013) og Younes og Harp (2007). Slik jeg oppfattet informantene la noen dette presset på seg selv, andre hadde blitt fortalt av foreldrene at de var forbilder for både fostersøsken og yngre biologiske søsken.

"Det sier mamma og pappa veldig mye. For de bare sier sånn for eksempel at ja nå må du ikke oppføre deg dumt, for nå må du vise deg som et godt eksempel for dem og vise hvordan de skal gjøre. Og hvis jeg gjør noe dumt, så er jeg et eksempel på hvordan de ikke må gjøre. Så jeg er hele tiden et eksempel. På gode og ikke gode ting."

En av informantene fortalte at hans fostersøster hadde lært seg å bruke samme metode som han og hans biologiske søsken for å slippe unna ting.

"Hun er blitt litt lur. Hun har blitt sånn som meg og (biologisk søsken). Hun sier jeg har gjort lekser, og så viser hun det til meg. Og så er jo det greit. Men så når mamma og de kommer hjem, så har hun jo egentlig mye mer lekser (ler)."

En av informantene fortalte at hun og hennes biologiske søsken var gode eksempel ved bare å være seg selv og leve "vanlig" liv, siden fostersøskenene hennes hadde hatt en vanskelig oppvekst og ikke visste hva som var "vanlig". Et av fostersøskenene hadde før han kom til dem hatt stort fravær på skolen, men gikk nå på skolen hver dag.

"Vi tenkte kanskje at jeg og (biologisk søsken), vi reiser jo på skolen hver dag. Så tenkte vi at da tenker kanskje han (fosterbror) at det er helt naturlig og alle skal på skolen. Så det har jo bedret seg."

En påpekte at hennes biologiske bror hadde forandret seg mye etter at de fikk fostersøsken. Dette hadde vært et tema i familien, og hun hadde snakket med foreldrene sine om det. Slik familien så det, var hennes biologiske bror blitt mer bevisst på hva han gjorde fordi han nå var en rollemodell for noen.

Følgende illustrerer:

"Altså, broren min har jo forandret seg veldig mye. Blitt litt mer moden på en måte. Vi tenkte kanskje at det var fordi han må jo når (fosterbror), når han gjør for eksempel det og det. At han ikke skal lære sånne dumme ting som kanskje den biologiske broren min kunne gjort. Så kanskje han tenker sånn."

En av informantene opplyste om at hun ikke bare var et forbilde for fostersøsknene sine, det var like viktig å være en rollemodell for yngre biologiske søsken.

"Altså jeg føler jo det mer for den biologiske broren min også egentlig."

4.3 Endring i relasjoner

4.3.1 Forhold til foreldrene

Nærhet

Informantene fortalte at det hadde skjedd både positive og negative endringer i relasjonen de hadde til foreldrene sine, etter at de hadde fått fostersøsken. Endringene gikk på økt nærhet eller økt distanse i relasjonen. En av informantene fortalte at hun følte at hun hadde kommet nærmere sin mor etter at de fikk fosterbarn. Hun og moren kunne snakke sammen om ting som gjaldt både hennes biologiske bror og hennes fostersøsken. Dette funnet gjorde også Swan (2002) i sin studie.

"Nå er det blitt sånn at jeg og mamma snakker mer om ting og sånn."

Samme informant følte også at moren var blitt mer engasjert i og opptatt av hva alle barna gjorde etter at de hadde fått fosterbarn.

"Altså etter at vi fikk (fostersøsken) så spurte hun mer sånn: Hvordan var det på skolen idag? Sånn da. Det er en positiv ting."

En av informantene følte at forholdet hennes til faren forandret seg etter at de fikk fosterbarn.

Hun mente at hennes biologiske bror hadde et nærere forhold til faren deres enn hun selv hadde. Slik hun så det var fosterbroren blitt mer og mer knyttet til faren hennes, og hun tenkte at fosterbroren kanskje ville få et bedre forhold til faren hennes enn hun hadde selv. Hun unnet fosterbroren å få et godt forhold til foreldrene hennes, men slik jeg forsto det kjente hun på sårhet i forhold til at hun ikke lenger hadde et like nært forhold til sin far som før. Hennes forklaring på hvorfor hennes bror og fosterbror hadde mer kontakt med faren hennes enn hun hadde selv var at de likte de samme tingene, og at hun hadde andre interesser enn dem. Følelsen av at det å ha fosterbarn kan skape en distanse til andre familiemedlemmer stemmer med funnene til Twigg (1995).

"Jeg tror nok at broren min og (fosterbror)..., altså fosterbroren min har ikke så veldig mye bedre forhold til pappaen min enn det jeg har. Men de to guttene tror jeg egentlig har bedre forhold til pappa og så har jeg bedre forhold til mamma. ... Altså, jeg har jo bedre forhold til pappa enn det (fosterbroren) har, men han begynner vel å nærme seg det samme nivået som mitt liksom."

"Jeg håper jo selvfølgelig at (fosterbror) får et godt forhold til mamma og pappa, det er ikke det liksom. Men at pappa og jeg kunne hatt et bedre forhold, det tror jeg kanskje."

Flere av informantene fortalte at de ikke var like mye sammen med familien som før. De kunne ikke forklare hvorfor det var blitt slik, selv om en av dem var tydelig på at det begynte da de fikk fosterbarn. To informanter sa at de tilbrakte mer tid ute av hjemmet enn før. En annen informant sa at han nå tilbrakte mer av tiden alene på rommet sitt. Han forklarte dette med at han trengte privatliv. Ut fra tidspunktet de oppga at denne endringen skjedde, kan det se ut som om de har begynt å gå mer ut eller være mer på rommet sitt etter at de fikk fostersøsken, men ingen av informantene brukte dette som begrunnelse. Alder kan også være en årsak til at dette. At noen av fosterforeldrenes egne barn ikke lenger var like mye sammen med familien som før de fikk fosterbarn stemmer med funnene til Poland og Groze (1993).

"Jeg er ikke så mye hjemme lenger, eller... ikke like mye hjemme som jeg var før. Jeg er forsåvidt borte hele tiden."

"Jeg er jo begynt å bli litt mindre med de. Jeg sitter mer på rommet mitt. Spiller på data og sånn. Jeg er nesten ikke med dem lengre."

Tap av tid og oppmerksomhet

Flere av informantene uttalte at fostersøskenene tok mye plass i familien, og krevde mye av foreldrenes tid og oppmerksomhet. Dette er funn som går igjen i majoriteten av studiene jeg har gjennomgått (Højer, 2007; Kaplan, 1988; Martin, 1993; Poland & Groze, 1993; Younes & Harp 2007; Twigg, 1994).

"Han tok jo mye plass, det gjorde han."

På spørsmål om det var noe de ville endret, var en av informantene tydelig på at hun følte seg mindre sett etter at fostersøskenene kom.

"Jeg ønsker at folk tar mer hensyn til meg. Ikke bare til de. At jeg blir sett mer. Ikke bare de. At jeg blir sett på som en helt vanlig person. At jeg blir sett på sånn som før, som en glad og munter person. Ikke bare som en.. bakgrunn, for å si det sånn."

Å ha fostersøsken betyr at man må dele på foreldrene sine. De av informantene som har hatt fostersøsken store deler av oppveksten ga uttrykk for at det dette var uproblematisk.

"Jeg har jo vokst opp med å dele foreldrene mine og sånt. Så jeg er jo veldig vant med det."

To av informantene kom fra store familier med mange søsken, og fortalte at de var vant til å dele foreldrene sine med biologiske søsken. De ga uttrykk for at det ikke var annerledes å dele dem med fostersøsken.

"Det har alltid vært mange. De (foreldrene) har plass til mange unger, og de bryr seg om alle."

En av informantene hadde ikke biologiske søsken og hadde derfor ikke måttet dele på foreldrenes tid og oppmerksomhet før hun fikk fostersøsken. Hun synes det var vanskelig at fostersøskenene hennes fikk så mye oppmerksomhet fra alle.

"Jeg føler på en måte at mamma og pappa gir dem all oppmerksomheten. Og at barnevernet gir dem all oppmerksomheten. Så jeg blir liksom utestengt fra alt. Fra vennene og familien. Og det er jo liksom alt jeg har. Vennene og familien."

Flere av informantene fortalte at de satte pris på når de fikk alenetid med foreldrene sine, der de kunne ha deres fulle oppmerksomhet.

"Jeg merker at liksom før var det meg, meg, meg. Mens nå er det de, de, de. Og litt meg. Fordi alle vil jo selvfølgelig være med foreldrene sine, men hvis vi aldri var alene så hadde ikke det vært noen god følelse. For når vi er alene tenker jeg: YES! Nå er vi alene! Så tenker jeg: Hvorfor sa jeg det? Jeg liker jo å ha de her. Men noen ganger blir det bare litt for mye av dem. De tar all oppmerksomheten, og da blir det ingenting igjen til meg og da føler jeg meg så liten."

"Det er veldig bra med mamma og pappa, i den tida liksom når vi er alene. Da føler jeg at jeg endelig har fått god kontakt med dem og sånn. Alene."

En informant fortalte at han følte at fosterbarnets behov gikk foran hans egne i familien. Dette stemmer med funn gjort av Martin (1993).

"Hun kommer hjem halv fem. Og da spiser vi middag. Før spiste vi syv. Det passet bedre for meg."

Bekymring for foreldrene

To av informantene uttrykte bekymring for foreldrene. De så at fosterhjemsoppdraget medførte ekstra arbeid, og at det kunne være svært stressende. At fosterforeldrenes biologiske barn bekymrer seg for foreldrene sine er funn som går igjen i flere studier (Højer, 2007; Spears & Cross, 2003; Swan, 2002; Watson & Jones, 2002; Younes & Harp, 2007).

"Jeg tenker jo ofte at det kan bli masse, eller det kan bli mye for pappa. Etter at han kommer hjem fra jobb og da liksom passe på."

En av de eldste informantene uttrykte at det var en selvfølge at han skulle hjelpe til med fosterhjemsoppdraget, og bekymret seg for hvordan foreldrene skal klare seg uten han.

"Så tenker jeg hva skjer når jeg flytter ut? Og hun blir igjen... Hvordan blir det da for mamma og pappa? Om det blir mer slitsomt for de? Det tenker jeg på."

4.3.2 Forhold til biologiske søsken og fostersøsken

Informantene beskriver forholdet til sine biologiske forhold som godt.

"Jeg og lillebroren min, vi har liksom aldri kranglet. Vi har hatt så godt forhold til hverandre når vi vokste opp."

De som har merket en endring i forholdet, sier at de er kommet nærmere hverandre etter at de fikk fostersøsken. Dette fant også Younes og Harp (2007) i sin studie.

"Jeg føler at etter at vi har fått fosterbarn så har forholdet til meg og broren min blitt mye sterkere liksom. Vi kan snakke om mye flere ting altså."

En av informantene fortalte at han nå var mye mer sammen med sin biologiske bror enn før. Jeg kunne ikke se at dette hadde noen sammenheng med at familien hadde fått fosterbarn. Informanten ga uttrykk for at det hadde sammenheng med at han likte godt vennene til storebroren. Familien bodde avsides til, så det at storebroren hadde førerkort kunne også være en medvirkende årsak.

"Jeg har jo begynt å dilte etter han i helgene. Men da har det med folkene å gjøre. Når man har gått med de samme folkene hver helg så er det jo godt å kunne gå med noen andre."

Informantene snakket med sine biologiske søsken om fosterbarnet, og kunne si ting om fostersøskenene de ikke ville sagt til foreldrene sine. Jeg opplevde informantene svært lojale mot fostersøskenene. De syntes synd på dem og det var vanskelig å si noe ufordelaktig om dem uten å få dårlig samvittighet. Det kunne derfor være vanskelig å klage på fosterbarnet til foreldrene, men til biologiske søsken kunne de snakke fritt.

"Jeg kan dele litt med henne (biologisk søster). Ja, det kan jeg. Hun er jo enig. Kan for eksempel si ååårrhhh.. hun der (fostersøster).."

En av informantene var redd for at foreldrene, spesielt mor, ville blitt sjokkert hvis han hadde "blåst ut" om fosterbroren til dem. Derfor brukte han sin biologiske bror, som bedre forsto hva han mente.

"For at hvis jeg mener noe og jeg ikke kan si det rett ut, fordi det blir fryktelig galt og det høres ut som om jeg skal ta livet av gutten. Da går jeg til (biologisk bror) for han skjønner liksom hva jeg mener."

På spørsmål om informantene syns at foreldrene behandler dem forskjellig fra de biologiske søsknene svarer de at det i tilfelle dreier seg om "normal" forskjellsbehandling. Slik jeg forstår dette har denne "normale" forskjellsbehandlingen mest sammenheng med aldersforskjell.

"Vi blir behandlet nesten likt. Det er jo på grunn av alderen. Men det er jo alltid sånn at den eldste blir behandlet litt forskjellig. Det er jo det som er annerledes."

"Vi har det greit. Der jo selvfølgelig noe, men det er jo normalt. Livet er ikke helt rettferdig."

Tre av informantene hadde mer enn ett biologisk søsken. På spørsmål om de hadde samme forhold til alle de biologiske søsknene var det bare en av informantene som ga uttrykk for at han hadde forskjellig forhold til søsknene sine. Hans biologiske søster hadde flyttet hjemmefra og han følte seg tettere knyttet til sin biologiske bror.

"Hun (biologisk søster) er fryktelig sjenert. Så hun har bare vært her. Men (biologisk bror) og jeg har jo gått på samme skole og sånn."

Alle informantene mente at de hadde et annet forhold til fosterbarnet enn det deres biologiske søsken hadde. Slik jeg oppfattet dem hang forholdet til fosterbarnet tildels sammen med aldersforskjell og hvorvidt de var samme kjønn.

"Jeg tror nok jeg fikk et bedre forhold til henne (fostersøster) enn det broren min gjorde. Det var veldig aldersforskjell (mellom fostersøster og biologisk bror)."

Flere ga uttrykk for at jenter fikk best forhold til fostersøstre, og gutter fikk best forhold til fosterbrødre.

"Det er nok litt lettere for henne å snakke med henne, siden de begge er jenter."

En av informantene mente at han hadde bedre forhold til fostersøsteren sin enn det hans biologiske søster hadde, uten at han helt vet hvorfor. Han mener det kan ha sammenheng med at han er den som har tilbrakt mest tid sammen med henne.

"Hun er kanskje nærmest meg. Hun er litt mer sammen med meg. Jeg har vært barnevakt noen ganger og sånn. Men jeg vet ikke om hun liker meg bedre eller er tryggere på meg enn (biologisk søster)."

Alle informantene unntatt en hadde hatt flere fostersøsken. Jentene i undersøkelsen var tydelige på at de så på fostersøsknene som vanlige søsken. At mange av fosteforeldrenes egne barn oppfatter fostersøsken som vanlige søsken går igjen i flere av studiene (Heggdalsvik, 2007; Højer, 2007; Knutsen, 2013; Øyre, 2012).

"Det er jo akkurat som den vanlige søsteren min."

Guttene i undersøkelsen brukte ikke søsken som betegnelse på fostersøsknene.

"Jeg kaller henne for fosterbarnet vårt. Eller fostersøster eller noe sånt."

To av guttene mente det hadde sammenheng med at fostersøsknene deres hadde spesiell problematikk. En av informantene ga uttrykk for at det var lettere å tenke på fostersøsken som vanlige søsken hvis de ikke hadde slik problematikk. Men selv om han ikke så på fosterbroren som et vanlig søsken, mente han at han hørte til i familien.

"Jeg følte aldri at han var en bror. Det gjorde jeg aldri. Jeg følte at vi bare passet på han. Men de neste som kom. De var bare her i to måneder og jeg følte at de var som søsken. De var litt er menneskelige. Han bodde her i mer enn to år, og jeg følte fremdeles at vi bare passet på han."

Den andre gutten som hadde fostersøsken med spesiell problematikk beskrev forholdet sitt til fostersøsteren slik:

"Jeg vil si at hun er fostersøsteren min. Hun er ikke noe mer enn det. Kan være hun blir noe mer enn det etterhvert. Men nå så er hun ikke det."

Samme informant svarte følgende på spørsmål om han følte at hun hørte til i familien:

"En gang i sommer var vi to uker i (land). Og så ble jeg og pappa en uke igjen etter at de andre hadde reist. Så tenkte jeg at det hadde vært hyggelig hvis hun var her."

Samme informant sa også:

"Å dra til Danmark og sånn. Det er stress. At hun må sitte i midten. Det høres litt feil ut, men da føler jeg at hun ikke passer inn. Hadde det vært lillesøsteren min som satt i midten så hadde det vært ok. Men hun er ikke det, så da føler jeg at hun ikke passer helt inn."

En av informantene hadde ingen biologiske søsken. Mitt inntrykk er at hun var den av informantene som la mest vekt på at fostersøskenene var som vanlige søsken, og at de gjorde ting sammen som vanlige søsken pleide å gjøre.

"Jeg føler meg, jeg vet ikke, men jeg føler meg så glad liksom når vi krangler. Det er en god følelse. Jeg har alltid ønsket å ha søsken, så føler meg så glad fordi jeg føler at nå har jeg liksom fått meg ekte søsken liksom tenker jeg. Så ordner vi liksom opp, akkurat som biologiske søsken."

Jeg opplevde også at informanten som ikke hadde biologiske søsken var mer opptatt av søskenrollen sin i forhold til fostersøskenene enn de andre informantene. Hun var tydelig på at hun hadde lengtet etter søsken og gledet seg over å ha fått det. Hun tok rollen sin som søster alvorlig og stilte opp for fostersøskenene sine både hjemme, i fritiden og på skolen. For eksempel passet hun på at ingen mobbet fostersøskenene.

"Det er ganske mange som sier stygge ting til de fordi de er brune i huden. Det er da de åpner seg til meg og tør å si det til meg. Vi har laget en avtale da, at hvis noen er slemme mot dem så skal de si det til meg, så skal jeg gå og ordne opp i det."

Samme informant hadde stor empati med fostersøskenene og syns det var leit når de hadde det vanskelig.

"Det er liksom ubehagelig for meg når de ikke har det bra. Så liksom, det påvirker meg, for jeg er jo glad i dem. Når de har det vondt så får jo jeg også det vondt av å tenke på at de har det vondt."

En av informantene synes det var vanskelig å si ufordelaktige ting om sin fostersøster, fordi hun hadde en diagnose som gjorde at atferden hennes kunne være utfordrende. Han mente derfor at hun ikke kunne lastes for at hun oppførte seg som hun gjorde, og fikk dårlig samvittighet når han synes det var plagsomt. På spørsmål om han synes det var vanskelig å si ufordelaktige ting om sin fostersøster svarte han:

"Ja, det synes jeg. Det blir liksom ikke riktig."

På spørsmål om han synes det var vanskelig å si ufordelaktige ting om sin biologiske søster, svarte han:

"Nei! Hun fortjener det (ler)."

En av informantene sa at han hadde lært mye av å ha fostersøsken, slik at han nå sto bedre rustet til å håndtere vanskelige situasjoner på en god måte. At det å ha fostersøsken fører til personlig utvikling går igjen i flere studier (Knutsen, 2013; Part, 1993; Poland & Groze, 1993; Spears & Cross, 2003; Øyre, 2012).

"Altså sånn som (fosterbror). Når man har en sånn som han så lærer man jo hvordan man skal behandle ham sånn at han blir liksom normal. Når jeg da kommer på skolen og får en i klassen som er ganske lik på (fosterbror) på visse områder, blir sint og sånn, så er det bare å prate til han på samme måte som jeg gjorde til (fosterbror)."

4.3.3 Forhold til klassekamerater og venner

Skole

Å gå på skole med fostersøsken kan være utfordrende, spesielt hvis det er i samme klasse. Det kan føre til konkurranse om både venner og resultater. Fire av informantene gikk på samme skole som fostersøsknene, men ingen gikk i samme klasse.

En av informantene hadde en fosterbror som var svært utagerende på skolen, og foreldrene hans hadde derfor bestemt at de ikke skulle gå på samme skole.

"De fant ut at det ikke hadde vært lurt med samme skole. Da hadde det blitt bråk. ... Altså han gjorde jo mye rart. Sloss mye."

Samme informant fortalte også at han ble informert av kjente fra skolen hver gang fosterbroren hans hadde gjort noe galt. Flere hadde en forventning om at han skulle ordne opp ved å "ta tak i" fosterbroren sin. Han synes det var slitsomt å måtte forsvare fosterbroren hele tiden og forklare hvorfor han var så utagerende.

"Jeg måtte jo forklare hvorfor han gjorde det. Jeg husker ikke helt hvordan jeg forklarte det, men sa bare at sånn og sånn er det. Og at det ikke er mitt problem. Hjemme er det mitt problem, men ikke her."

To av informantene fortalte at det var vanskelig å gå på samme skole, fordi fosterbarna fikk mye oppmerksomhet. En av dem opplevde at fosterbarnet gikk inn for å ta fra henne vennene, den andre opplevde at vennene hennes foretrakk fosterbarnet fremfor henne.

"Alle vennene mine gikk bare bort til de og det var bare kos med de og sånn, og jeg var bare alene i friminuttet."

Samme informant synes det var vanskelig at fostersøskenene hennes valgte samme valgfag som henne, fordi de da kom i samme klasse i disse timene. Hun ønsket seg mer alenetid sammen med egne venner.

"Tenker liksom kan de ikke ta det som de egentlig har lyst på, istedenfor å ta det som jeg har tatt. Sånn at jeg kan være litt sammen med vennene mine alene og sånn."

To av informantene synes det var uproblematisk å gå på samme skole som fosterbarnet.

"Det er greit. Av og til sier jeg hei til henne."

"Jeg har egne venner og hun har sine venner. Det hadde vært annerledes hvis hun hadde gått i samme klasse, for da hadde hun jo tatt mine venner og liksom. Det er veldig greit å ha to forskjellige klasser liksom."

Venner

Å måtte dele venner med fostersøsken kan oppleves som vanskelig. Det kan være både slitsomt og flaut å ha med seg venner hjem hvis fostersøsken har spesiell atferd.

En av informantene fortalte at fostersøsknene hennes var svært populære. Hun følte at vennene hennes nå foretrakk fostersøsknene fremfor henne og opplevde dette som sårt.

"Når for eksempel fostersøskenet mitt skal bort til dem, så spør jeg om jeg kan være med. For jeg er jo veldig godt kjent med dem, jeg er jo venn med de jeg også og jeg hang veldig mye før med dem. Så sier de.. eh.. nei, for jeg får ikke lov til å ha to på besøk."

Samme informant opplevde også at fostersøsknene tok over når hun hadde besøk av egne venner i hjemmet.

"Når jeg har besøk av x og hun kommer hit og skal være med meg, så kommer (fostersøsken) og sier: Hei x, bli med opp på rommet mitt. Så tar hun henne fra meg liksom. Så tenker jeg at det jo er jeg som har besøk. Hvorfor skal du ta henne fra meg?"

De tre guttene i studien sa alle at de foretrakk å gå hjem til vennene, heller enn å ha venner på besøk. Før pleide de å ha mer venner på besøk, men nå gikk de mest ut.

"Greit å være hjemme hos andre, men jeg vil ikke ha folk med hjem."

En av informantene syns det var plagsomt at fosterbroren hans ikke lot dem være i fred når han hadde venner på besøk.

"Han begynte å dilte etter veldig. Men da ga jeg klar beskjed om at han måtte slutte å dilte etter. Så sa jeg til mamma og de at hvis han følger etter meg en gang til, så enten stikker jeg eller så må han. Og da fikk han klar beskjed om at når jeg hadde besøk så fikk han ikke lov til å holde seg i nærheten."

En av informantene som var nær fostersøskenet sitt i alder hadde et ønske om å ha henne både som venn og søster. Hun forklarte at hun tenkte på henne som en søster når de var hjemme, men så på henne som en venn når de var ute sammen med andre venner.

"Når jeg er med vennene mine og fostersøsteren mi, så kommer alltid vennene bort til henne og jeg får ikke lov til å være med henne. Så liksom, vi er kjempegode venner, men vennene hennes skal liksom trekke henne fra meg hver gang vi er sammen. Så det føles ganske rart. Jeg tenker ikke på at hun er fostersøster min nå, jeg tenker bare på at hun er vennen min."

Mitt inntrykk er at det for alle unntatt en av informantene har det å få fostersøsken ikke påvirket relasjonen til vennene deres. Men flere uttrykker at de nå har mindre besøk av venner hjemme, og heller drar ut for å møte dem. Dette stemmer med funnene til Spears og Cross (2003) og Younes og Harp (2007).

4.3.4 Familienettverk

Alle informantene viste stor raushet når det gjaldt å dele besteforeldre og andre slektninger med fosterbarna, og gledet seg over at fosterbarna fikk et godt forhold til andre i familien. Spesielt gjaldt dette besteforeldrene og flere av fosterbarna benevnte informantenes besteforeldre på samme måte som de selv.

"De kaller dem for mor og far. Altså mormoren og morfaren min, de (fostersøsknene) kaller dem også for mor og far. Og jeg blir sånn varm, jeg syns det er så deilig at de kaller dem for det."

En av informantene syns det var greit å dele besteforeldrene, men skulle noen ganger ønske at fosterbarnet ikke alltid behøvde å være med på besøk til dem. Dette førte til at han fikk dårlig samvittighet over at han noen ganger ønsket å dra til besteforeldrene uten fostersøskenet.

"Det er et eller annet som gjør at før vi drar.... altså før vi skal på besøk. Så tenker jeg.. årh.. skal vi ha henne med? Uff det høres jo ut som om jeg er skikkelig.."

En uttrykte at selv om det gikk kjempefint å dele på besteforeldrene, så var det vanskelig å dele på en nyankommet kusine. Hun følte sjalusi når fostersøsteren ville holde henne.

"Hver gang jeg holdt kusinen min, så syns jeg jo at det var så gøy, men da kom jo alltid hun sånn der: Åh, vil du komme til meg? Og da ble jeg sånn sur.. sint, da ville jeg ha henne liksom. Så det tok litt tid å skjønne at jeg må jo faktisk dele på alle."

4.3.5 Brudd i relasjon med fostersøsken

At fostersøsken flyttet ut var vanskelig for de biologiske barna, spesielt hvis bruddet kom brått. Fem av de seks informantene hadde opplevd at fosterbarn hadde flyttet. Det var ulike grunner til at fosterbarna hadde flyttet og noen av bruddene hadde kommet brått på egne barn. Det synes som om alder på egne barn ved flytting var avgjørende i forhold til hvor mye informasjon de fikk om årsak til flytting. En av informantene, som var åtte år da de første fosterbarna flyttet ut, husket lite om hvorfor det ble flytting.

"Det var kjemperart. Jeg skjønnte liksom ikke. Hvorfor skulle de reise igjen liksom. Jeg vet fremdeles ikke hvorfor de ble flyttet."

En av informantene hadde fått mye informasjon vedrørende flytting, men hadde vært tydelig overfor familien på at han ikke ville ta stilling til hvorvidt det var bra eller ikke at fosterbroren ble flyttet.

"Jeg fant ut at flytter han så er det en mening med det, og flytter han ikke så er det en mening med det. Fant ut at jeg gidder ikke tenke på om jeg har lyst til det eller ikke, for jeg kom aldri fram til noe uansett."

Det kunne se ut som om informantenes følelser i forhold til bruddet hadde sammenheng med relasjonen de hadde til fosterbarnet. De uttrykte savn og sorg over bruddet, og følte at huset var stille og tomt etter flyttingen.

"Det er litt uvant at de bor her og så blir man kjent med dem, og så plutselig skal de flytte. Og ikke se de hver eneste dag."

"Det var trist."

"Det var helt tomt liksom."

En av informantene hadde hatt et fostersøsken med svært utagerende atferd, som tok stor plass i familien. Selv om han var usikker på om han ønsket at fosterbroren skulle flytte ut, uttrykte han også lettelse over at han var flyttet.

"Jeg savnet han ikke. ...Vi satt helt stille rundt bordet og kikket på hverandre. Det var merkelig. Vi måtte jo venne oss til å ikke ha han der. Det var jo så mye bråk med han."

At det er vanskelig og forbundet med mange følelser når fosterbarnet flytter kommer fram i mange studier (Heggdalsvik, 2007; Spears & Cross, 2003; Swan, 2002; Watson & Jones, 2002).

Alle informantene har hatt en eller annen form for kontakt med fosterbarna som er flyttet ut. Noen av fosterbarna har vært på besøk hos dem, og flere av informantene har hatt kontakt med dem på facebook. To av informantene går fremdeles på skole sammen med fosterbarnet.

"Vi snakker veldig mye sammen nå. På facebook og sånn."

"Jeg er jo fremdeles venn med han på facebook. Så hvis det er noe som skjer så kan jeg jo skrive en melding. Det var vel farmoren som døde. Da skrev jeg bare: Har hørt det og det, tenker på deg. Bare så han vet at jeg tenker på han."

4.3.6 Hvem snakker de biologiske barna med

Det oppsto situasjoner med fostersøskenene som informantene syns var vanskelige.

Fostersøsken kunne også betrodde seg til de biologiske barna om vanskelige ting, og kunne be dem om å holde dette hemmelig. På spørsmål om hvem de ville gå til for å snakke med dette, oppga de fleste at de ville snakke med foreldrene sine.

Dette stemmer med funnene til Poland og Groze (1993), Spears og Cross (2003) og Watson og Jones (2002). Spears og Cross (2003) fant i sin studie at noen av informantene holdt på hemmeligheter når det var blitt bedt om det av fostersøskenene, men flertallet ville fortalt det til noen voksne.

"Hvis det var noe vanskelig, så ville jeg sagt det til mamma. Hvis de hadde sagt det til meg ville jeg holdt det hemmelig. Men hvis det var noe veldig alvorlig, så ville jeg spurt om jeg kunne si det til mamma og pappa."

"Pappa. Damer pleier jo mange ganger å forklare ting med ti ganger så mange ord. ... Så hvis jeg skal spørre om noe så spør jeg alltid pappa. Han sier det kort og enkelt."

To av informantene sier at de er usikre på om de ville fortalt det til noen, hvis fostersøsknene deres gjorde noe de syns var problematisk.

"Det er litt dumt. Jeg er en sånn person, jeg pleier ikke si sånne ting liksom. Men jeg tror nok jeg har sagt det i ettertid. Men det som er, er at jeg sier det i ettertid. Ikke når det er skjedd."

"Spørs hva det var. Ingen tror jeg. Ville bare holdt det for meg selv. Det har ikke vært noe sykt problematisk, men hvorfor skulle jeg si det. Da blir det bare diskusjon og da blir det sånn at vi ikke kan ikke ha henne lenger og litt sånn der."

To av informantene fortalte at de ikke syns de kunne klage på fosterbarna til foreldrene sine. Den ene mente at det ikke var riktig fordi det var hun som hadde ønsket seg fostersøsken og at det derfor ble feil å beklage seg. Den andre fortalte at han tenkte det ville være en ekstra belastning for foreldrene, som allerede var slitne, hvis han beklaget seg over fostersøskenet sitt. At informanten ønsker å beskytte foreldrene fra emosjonelt stress stemmer med funn gjort av Højer (2007).

"Jeg føler jeg ikke kan klage. Jeg tenker kanskje.. Får litt dårlig samvittighet i forhold til mamma og pappa. Hvis jeg har klagd til de. Føler at det blir feil."

4.4 Oppsummering

I møte med informantene mine ble jeg berørt av alt de fortalte. Spesielt ble jeg opptatt av ansvaret de følte på og bekymringen deres for både foreldre og fostersøsken. Det de syns var vanskelig og slitsomt ble sittende hos meg. Mitt fokus på dette gjorde at jeg en stund mistet oversikten over hva barna egentlig fortalte meg.

Etter å ha gjennomgått funnene mine gang på gang gikk det opp for meg at det informantene formidlet var at det var greit og mange ganger fint å ha fostersøsken, men noen aspekter ved det opplevdes som vanskelig og krevende. Vanskelighetene gjenspeilte seg både i det daglige livet, familierelasjonene og i forholdet til vennene. Det kan synes som at dess større problematikk fostersøskenet har, dess vanskeligere oppleves disse aspektene. Det jeg oppfattet at informantene syns var vanskeligst ved fosterhjemsoppdraget var at fosterbarnet tok mye av foreldrenes tid og oppmerksomhet, og at fosterbarnets behov ble satt foran deres. De følte også på stort ansvar i forhold til fosterbarnet og så på seg selv som medarbeidere i fosterhjemsoppdraget. Samtidig benevner flere av informantene fostersøsknene som "vanlige" søsken. Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingen.

5 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte funnene mine i lys av familiesystemteori. Jeg har også trukket inn litteratur og forskning om søskenrelasjoner, da flere av informantene beskrev fosterbarna som vanlige søsken. Jeg har valgt å drøfte funnene tematisk og delt kapittelet inn i samme hovedkategorier som er brukt under funn.

5.1 Forberedelse

Ifølge Dunn (1985) blir fødselen av et søsken fulgt av store endringer i foreldre-barn relasjonen, og disse endringene er knyttet tett sammen med kvaliteten på relasjonen som oppstår mellom søsknene. Tiden som før har vært forbeholdt mor, far og eldre søsken skal nå fordeles på enda et familiemedlem. Foreldrene vil kanskje prøve å involvere de eldre søsknene i ivaretagelse av det nye barnet, for på denne måten å hjelpe barna til å akseptere sitt nye søsken (Sanders, 2004). Mange av følelsene knyttet til å få et barn kan sammenlignes med det å få et fosterbarn inn i familien. Familiens subgrupper må restruktureres for å gjøre plass til den nyankomne. Den første fasen etter at et fosterbarn er flyttet inn er ofte preget av optimisme og positive følelser. I eldre litteratur betegnes ofte denne fasen for "hvetebrødsdager" (Havik, 2013). I denne fasen er foreldrene ofte svært opptatt av det nye fosterbarnet, og flere av fosterhjemmene jeg har veiledet beskriver følelsen for fosterbarnet i denne perioden som en slags "forelskelse". Det kan derfor tenkes at egne barn i denne fasen føler seg tilsidesatt, fordi foreldrenes oppmerksomhet flyttes til det nye fosterbarnet. Men ingen av informantene mine rapporterte om endringer i relasjoner til foreldre eller biologiske søsken i forbindelse med fosterbarnets innflytting. Slik jeg oppfattet informantene var dette mer en fase preget av spenning og glede, selv om flere ga uttrykk for at det hadde vært nyttig med mer informasjon om fosterbarnet. Kunnskap om spesiell problematikk ville støttet egne barns konstruktive håndtering av situasjonen, noe som ville betydd en mer aktiv mestring basert på egne, aktive valg. Det betyr at man kan anta at dersom man gir søsken (her: de biologiske barna) adekvat informasjon om problematikken, så kan det bidra til sunne mestringsstrategier samt beskytte mot de negative erfaringene og stressfulle situasjonene som kan oppstå (Dellve, 2004). Foreldrene kan ha et ønske om å beskytte egne barn mot det de selv opplever som vanskelig, skremmende eller uforståelig. Å tilbakeholde informasjon om fosterbarnet kan medføre at egne barn opplever at det er en spesiell allianse mellom fosterbarnet og foreldrene, og føle seg holdt utenfor.

Ut fra et systemteoretisk perspektiv kan det at foreldre og fostersøsken danner en slik subgruppe føre til at egne barn føler seg isolert og tilsidesatt.

5.2 Endring i familieliv

Familiens familieliv ble påvirket av at det kom et nytt familiemedlem, og alle informantene bortsett fra en fortalte om endringer. De ga uttrykk for at ferier og høytider nå var annerledes, og slik jeg oppfattet disse endringene handlet det om at disse tidene nå var mer forbundet med stress enn tidligere. Flere av informantene opplyste også at det hadde skjedd en endring i plikter etter at de fikk fostersøsken. Hvorvidt dette ble sett på som problematisk, hadde sammenheng med om det ble oppfattet som rettferdig eller ikke. Informantene fortalte også at de følte stort ansvar for fostersøsknene sine, noe som ga seg utslag i at de var barnevakt samt så seg selv som rollemodeller.

Rettferdighet

Spesielt en av informantene var tydelig på at det opplevdes urettferdig at fostersøskenet hans slapp unna en del plikter. Han hadde satt grenser i forhold til dette ved å nekte å utføre sine plikter hvis ikke fostersøskenet måtte gjøre det samme.

Forskning viser at spesielt mors forskjellsbehandling av søsken påvirker forholdet mellom søsknene. Slik forskjellsbehandling kan for eksempel oppstå hvis et av søsknene har spesielle behov (Dunn, 1988). Forskjellsbehandling kan påvirke søskenforhold negativt. Det er ikke graden av forskjellsbehandling i seg selv som fører til negativitet i søskenforholdet, men hvorvidt dette oppleves som urettferdig eller ikke (Sanders, 2004).

Ansvar

Slik jeg forsto informantene oppfattet de seg som medarbeidere i fosterhjemsoppdraget, og de ga uttrykk for at de delte ansvaret for fosterbarnet med foreldrene. At barn påtar seg omsorgsrolle overfor søsken behøver ikke være et resultat av uttalte forventninger hos omsorgsgiver. Svært ofte er dette selvpålagt. I familier med barn som krever ekstra oppfølging p.g.a. spesiell problematikk både får og tar søsken ofte mer ansvar enn det som er vanlig for andre barn på samme alder. De blir mini-voksne som tilsynelatende er selvstendige og selvhjulpne på mange områder (Senter for sjeldne funksjonshemninger (Frambu), 2001).

Flere av informantene ga uttrykk for at de ønsket å være til hjelp for foreldrene. At eldre søsken hjelper foreldrene med å passe yngre søsken er ikke uvanlig. I flere ikke-vestlige kulturer er det å la eldre søsken passe yngre søsken ikke bare hensiktsmessig med tanke på at foreldrene får frigjort tid, men også en måte å forberede de eldre barna på voksenrollen. Det gir en følelse av aktelse å kunne bidra med viktig hjelp i familien (Sanders, 2004). En europeisk studie utført av Kosonen i 1996 viste at det å passe søsken var vanlig og ble sett på som positivt både av den som passet på og den som ble passet på (ifølge Sanders, 2004, s. 23). At eldre barn avlaster foreldrene kan være et velfungerende system. Men det kan bli problematisk hvis det er uklarerheter rundt overføringen av ansvar, eller foreldrene lener seg for mye på eldre søsken slik at det er de eldre søsknene som blir sittende med hovedansvaret for veiledning, bestemmelser og kontroll overfor yngre søsken. Dette kan føre til at kravene som legges på de eldre søsknene overgår deres evne til å håndtere dem. Kravene kan komme i veien for deres eget behov for barndom. En slik forskyvning av ansvar vitner om utydelige grenser mellom gruppene i familien, og gir eldre barn en foreldrerolle i familien (Minuchin, 2012). Ingen av informantene i denne studien ga uttrykk for at de opplevde det negativt å være barnevakt. Jeg tolket det slik at de tok en ansvarsrolle for fosterbarnet sammen med foreldrene sine, men at de oppfattet det slik at foreldrene hadde hovedansvaret. En av informantene beskrev seg selv som støttespiller. Flere av informantene inntok også en beskyttende rolle overfor foreldrene. De uttrykte forståelse for at foreldrene kunne ha en slitsom hverdag, at de derfor måtte vise hensyn og ønsket å være til hjelp.

Rollemodell

Flere av informantene opplyste at de følte press i forhold til å være gode rollemodeller for fostersøsken og yngre søsken. I familier som har barn med spesiell problematikk vil mange søsken oppleve at det stilles store forventninger fra foreldrene. De skal være flinke og klare seg bra på skolen, og også senere i livet. De ønsker å lykkes, iblant mer for å glede foreldrene enn seg selv. Ofte savner de oppmuntring fra foreldrene, og kan oppleve det sårt når søsteren eller broren som har spesiell problematikk får ros for små fremskritt (Voksne for Barn, u.å.).

I søskenforskning er det bemerket at søsken til barn med spesiell problematikk ofte føler på ansvar for å være det flinke barnet som foreldrene kan være fornøyde med og stolte over. Barn som oppfatter foreldrene som slitne ønsker ikke å skape ekstra bekymring. Barn generelt har stor følsomhet for å skape balanser i familien hvis de merker noe som gjør dem utrygge (Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (Naku), u.å.).

De kan gå inn for å være ekstra flinke og perfekte, slik at foreldrene ikke skal ha noe bry med dem (Frambu, u.å.).

5.3 Endring i relasjoner

Relasjon til foreldrene

Som nevnt i punkt 6.1. er den største endringen for et barn ved ankomst av et nytt barn tap av foreldrenes tid og oppmerksomhet (Sanders, 2004). Dette er også en endring som deles av de biologiske barna i fosterfamilien ved ankomst av et fosterbarn. Flere av informantene i min studie uttalte at fostersøskenene tok stor plass i familien, og krevde mye tid og oppmerksomhet. Fosterbarna kan ha problematikk som gjør at mye av tiden og oppmerksomheten som før var forbeholdt egne barn nå blir rettet mot fosterbarna. Det skjer en forskyvning i familien, og egne barn kan oppleve dette som om fosterforeldrene danner en egen subgruppe sammen med fosterbarnet. Et eksempel på dette ble gitt av en av informantene som fortalte at hennes mor satte seg inn på rommet til fosterbarnet og lukket døren fordi fosterbarnet trengte å snakke om vanskelige ting med henne, noe som førte til at informanten følte seg utestengt. Det er naturlig at foreldrenes oppmerksomhet er vendt mot den de opplever trenger den mest, men for de biologiske barna er det vanskelig å måtte konkurrere om foreldrenes tid og oppmerksomhet med fostersøsken. Sårhet over tap av foreldrenes tid og oppmerksomhet er noe de biologiske barna i fosterfamilier deler med barn som vokser opp med biologiske søsken med spesielle behov (Naku, u.å.). Slik jeg oppfattet det var det bare i forhold til foreldrene at de biologiske barna syns det var vanskelig å gi avkall på tid og oppmerksomhet. Resten av familienettverket, og spesielt besteforeldrene, var uproblematisk å dele.

To av informantene mine uttrykte bekymring for foreldrene sine. Slik de oppfattet det gjorde fosterhjemsoppdraget at foreldrene endret seg og fremsto som stresset og slitne. At mor og far oppleves som forandret har betydning for, og kan føre til endringer i, relasjonen mellom barn og foreldre. At foreldrene fremstår som slitne kan føre til at egne barn blir redde for å legge sten til byrden ved å gi uttrykk for hva de finner vanskelig ved å ha fostersøsken. To av mine informanter ga uttrykk for at de holdt bekymringene sine for seg selv, og den ene var tydelig på at han gjorde dette for å skåne foreldrene sine. Forskning viser at dette er følelser som deles av barn som har biologiske søsken med spesiell behov (Naku, u.å.).

En av informantene fortalte at hun hadde fått et nærere forhold til sin mor etter at de fikk fosterbarn, og hun og moren utgjorde en form for subgruppe i familien. De snakket bl.a. sammen om problem relatert til hennes fosterbror, noe som i familiesystemteori kan oppfattes som en koalisjon. En koalisjon defineres som en prosess der to personer går sammen mot en tredje (Schjødts & Egeland, 1989). Slik jeg tolket informantens utsagn fremsto ikke dette som en koalisjon i negativ forstand, men mer som et samarbeid med tanke på å forebygge problem som kunne oppstå i forhold til fosterbarnet. Som motsetning til dette uttrykte en informant at hun følte at ankomsten av fosterbroren hennes hadde ført til en distanse i forholdet til faren. Faren, biologisk bror og fosterbror utgjorde en subgruppe som hun ikke følte seg som en del av.

To av informantene hadde mange søsken, og disse ga uttrykk for at det var uproblematisk å dele foreldrene med fostersøsken. Familiestørrelse spiller inn på hvordan barn og unge takler å ha et biologisk søsken med spesiell problematikk. Det ser ut til at det er lettere å forholde seg til at et søsken har spesiell problematikk hvis det i tillegg er flere søsken uten spesiell problematikk (Frambu, 2001).

Tre av informantene uttrykte at de over tid hadde begynt å distansere seg fra familien. En av informantene mente at fostersøskenet kunne være en medvirkende årsak til at han gikk mer ut, mens de andre to var usikre på hva som hadde ført til at de hadde distansert seg fra de andre i familien. At disse informantene brukte mindre tid sammen med familien kan ha flere årsaker. To av informantene fortalte at de ikke lenger inviterte venner hjem, men heller gikk hjem til vennene. Begge disse informantene hadde fostersøsken med spesiell problematikk, noe som kunne gjøre det krevende for informantene å ha med venner hjem. Det kan også tenkes at det å trekke ut av hjemmet var en måte for disse informantene å unngå fostersøskenets atferd, og på den måte få en pause fra fosterhjemsoppdraget. Dette er vanlig også for biologiske søsken. Eldre søsken orienterer seg mer mot venner og tilbringer mer tid ute av hjemmet enn yngre søsken. Ved å trekke ut av hjemmet, unngår eldre søsken konflikter med de yngre (Sanders, 2004). De to informantene som var tydeligst på at det hadde skjedd en distansering fra familien over tid var begge 17 år. Sett i lys av familiesystemteori er det naturlig at det skjer en avgrensning mot familien når man nærmer seg voksen alder. Interesser og forhold utenfor familien vil oppta ungdommen i større og større grad, og dette samt behovet for større autonomi vil føre til en naturlig distansering fra familien (Minuchin, 2012).

Relasjon til biologiske søsken og fostersøsken

Informantene fortalte at de hadde et godt forhold til sine biologiske søsken. To av dem ga uttrykk for at de hadde fått nærmere forhold til biologiske søsken etter at de fikk fostersøsken, men bare den ene var tydelig på at dette hadde sammenheng med fostersøskenet. Flere av informantene snakket med sine biologiske søsken om fosterbarnet, spesielt om ting de synes var vanskelig å ta opp med foreldrene. Slik jeg oppfattet informantene var de svært lojale mot sine fostersøsken, og fikk dårlig samvittighet hvis de sa noe negativt om dem eller til dem. De begrunnet dette med at fostersøskenene hadde problematikk som gjorde at de ikke kunne lastes for atferden sin. Men slik jeg tolket det var det uproblematisk for informantene å si ufordelaktige ting om fostersøskenet til sine biologiske søsken. Det var også "ufarlig" å si ufordelaktige ting om biologiske søsken direkte til dem selv, noe som vitnet om en annen trygghet i forholdet mellom de biologiske søskenene. Ifølge Bryant (1992) kan årsaken til at barn velger søsken foran foreldre til å snakke med om vanskelige ting være at barna forventer en negativ reaksjon fra foreldrene på det de har å si. Dette var begrunnelsen en av informantene brukte som forklaring på hvorfor han foretrakk å snakke med sin bror om vanskelige ting istedenfor sine foreldre. Jeg forsto det slik på informantene at de synes at noen ting var enklere å fortelle til søsken, fordi de så ting likt som dem. Søsken deler en verden som er annerledes enn den de deler med sine foreldre. I søskenforholdet fremstår barna som likeverdige, noe som bidrar til at det ofte er søsken som er de første barna deler sine bekymringer og engstelse med (Sanders, 2004). Ifølge Minuchin (2012) utgjør søskensubsystemet det første "sosiale laboratorium" der barna kan eksperimentere med vennerelasjoner. Barna bruker hverandre i sin sosialiseringssprosess, noe de drar nytte av når de søker mot venner utenfor familiesystemet. Hvem disse subgruppene består av avhenger av søskenrelasjonene. Fostersøskenet kan også inngå i en subgruppe. Subgruppene er dynamiske og endres etter medlemmenes behov.

Flere av informantene benevnte fostersøskenene som vanlige søsken. De som ga uttrykk for at de ikke så på dem som søsken, hadde fostersøsken med stor problematikk. Slik jeg tolker dette så har funksjonsnivået hos fostersøskenet sammenheng med hvorvidt informantene benevnte dem som søsken eller ikke. Slik jeg oppfattet en av informantene så var det lettere å se på fostersøsken som vanlige søsken hvis det oppførte seg "normalt". Selv om flere av informantene benevner fostersøsken som vanlige søsken, er det ikke til å komme forbi at det finnes noen ulikheter. Søskenforhold er et livslangt forhold som starter fra søsken nummer to blir født. Man deler historie og minner.

Et fosterbarn som kommer inn i familien vil ha med seg en annen historie og andre minner. Noen fosterbarn blir i familien over tid, andre kanskje bare en periode. Når biologiske søsken flytter ut av hjemmet vil det som regel være en naturlig prosess, for eksempel i forbindelse med studier. Etter utflytting vil kontakt med familien opprettholdes. Det kan være mange årsaker til at fosterbarn flyttes, og bruddet kan noen ganger komme brått. Hvor mye kontakt det er mellom fosterbarn og fosterfamilie etter at fosterbarnet flytter ut vil avhenge av fosterhjemsoppdragets varighet samt hvor nær relasjonen har vært. I denne studien oppgir informantene at det er varierende kontakt mellom dem og deres utflyttede fostersøsken. Noen av fosterbarna har vært på sporadiske besøk, men mesteparten av kontakten skjer via sosiale medier som facebook. Bortsett fra en, hadde ingen av de utflyttede fosterbarna bodd i familiene mer enn ett år. Akhtar og Kramer bruker uttrykket sosiale søsken om barn som blir oppfostret sammen uten å være biologisk knyttet til hverandre (ifølge Sanders, 2004, s. 3).

Relasjon til venner

Alle utenom en av informantene uttrykte at det å få fostersøsken ikke hadde påvirket relasjonen de hadde med vennene sine. Som nevnt tidligere var det flere av informantene som nå valgte å møte vennene utenfor hjemmet, men slik jeg oppfattet det virket ikke dette direkte inn på relasjonen mellom informanten og vennene. En av informantene var tydelig på at hennes relasjon med venner var blitt endret, fordi hun nå ble valgt bort til fordel for fostersøsknene.

5.4 Oppsummering

Funnene mine og drøftingen har vist at det å leve med fostersøsken kan virke inn på fosterforeldres egne barn sin relasjon til familie og venner. Hvordan den første fasen med et nytt barn i familien håndteres av fosterforeldrene har betydning for relasjonen som utvikler seg mellom egne barn og fostersøsken. Barna i denne studien beskrev dette som en fase preget av spenning og glede. Flere av barna mente de hadde fått for lite informasjon om fosterbarnet. Fosterforeldre kan tilbakeholde informasjon for å beskytte egne barn. Dette kan medføre at egne barn føler at det er en allianse mellom foreldrene og fosterbarnet, som de er ekskludert fra. Barna fortalte om endringer i familiens rutiner som følge av at de hadde fått fostersøsken. Hvorvidt slike endringer påvirker relasjonene i familiesystemet har sammenheng med om de oppfattes som urettferdige eller ikke.

Informantene tok ansvar for fostersøskenene sine, og var ofte barnevakt for dem. Drøftingen viser at dette kan påvirke relasjoner i familiesystemet både positivt og negativt. Å måtte dele foreldrene med fostersøsken kan være en belastning for egne barn. Fosterbarna krevde mye tid og oppmerksomhet, og egne barn kunne oppleve at foreldre og fosterbarn utgjorde en subgruppe som de var utelatt fra. Barna fortalte om endring i nærhet til foreldrene, både på godt og vondt. Flere av informantene fortalte at de hadde distansert seg fra familien, uten at det kom frem at dette hadde direkte sammenheng med at familien hadde fosterbarn. Egne barn hadde godt forhold til sine biologiske søsken, og noen ga uttrykk for at fosterhjemsoppdraget hadde ført dem nærmere hverandre.

Flere av informantene beskrev sin relasjon til fostersøskenene som "vanlige" søskenforhold. Det kan synes som om funksjonsnivået hos fosterbarnet har betydning for hvorvidt fosterbarnet oppfattes som et "vanlig" søsken eller ikke. Egne barns relasjon til fostersøskenet var preget av omsorg- og ansvarsfølelse.

6 Veien videre

Det er viktig å gi fosterforeldre all respekt for den innsatsen de gjør. Velfungerende fosterhjem over tid gir trygge oppvekstvilkår og gode utviklingsmuligheter for barn som har hatt en tøff start i livet. Fosterhjemsoppdraget er en svært viktig og krevende jobb. Min erfaring med fosterforeldre tilsier at de fleste fosterforeldre har et høyt bevissthetsnivå om at dette oppdraget kan påvirke egne barn. Enkelte fosterbarn krever svært mye av fosterforeldrene, noe som kan gå på bekostning av egne barn. Selv om informantene i min studie gir uttrykk for at de trives med å ha fostersøsken, er de tydelige på at flere aspekter ved fosterhjemsoppdraget er vanskelige og krevende. Fosterforeldres egne barn har stor innflytelse på hvorvidt et fosterhjemsoppdrag skal bli vellykket eller ikke (Part, 1993). Hvis egne barn mistrives med familiens fosterhjemsoppdrag er det stor sannsynlighet for at dette kan føre til brudd i plasseringen. Et brudd kan være en traumatisk opplevelse for et fosterbarn, og er ikke ønskelig. I "Fosterhjem for barns behov", en rapport fra et fireårig forskningsprogram om norsk fosterhjemsomsorg fremgår det at hensynet til egne barn er funnet å være en viktig årsak for at fosterforeldre vurderer å si opp fosterhjemsavtalen (Backe-Hansen, Havik & Grønningsæter (Red.), 2013, s. 141). Økt kunnskap om fosterforeldres egne barn sin opplevelse av fosterhjemsoppdraget er viktig for å forebygge at slike brudd skjer. Til tross for at egne barn utsettes for belastninger, utfordringer og livserfaringer som er potensielt traumatiserende finnes det lite forskning om temaet. Det er ønskelig at neste store forskningsprosjekt i Norge om fosterbarn og deres behov, også har fokus på fosterforeldres egne barn. De er viktige medarbeidere i fosterhjemsoppdraget og fortjener mer oppmerksomhet.

Litteraturliste

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2004). *Retningslinjer for fosterhjem*.

Hentet fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/retningslinjer-for-fosterhjem.html?id=415699>

Backe-Hansen, E. (2012). *Barn*. De nasjonale forskningsetiske komiteene. Hentet fra:

<https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/>

Backe-Hansen, E., Havik, T. & Grønningsæter, A.B. (Red.) (2013). *Fosterhjem for barns behov: Rapport fra et fireårig forskningsprogram* (NOVA-rapport nr. 16/13). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Bunkholdt, V. (2012). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bryant, B.K. (1992). Sibling Caretaking: Providing Emotional Support During Middle Childhood. I Boer, J. & Dunn, J. (Red.), *Children's Sibling Relationships. Developmental and Clinical Issues* (s. 55-69). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory* (3.utg.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dellve, L. (2004) *Syskonprosjekt innom forskningsprosjektet: Familien runt barn med funksjonshinder. Betydelsen av skyddende faktorer och intervention för familjens livskvalitet*. Göteborg: Sahlgrenska Universitetssjukehuset

Dunn, J. (1985). *Sisters and Brothers: The Developing Child*. Cambridge: Harvard University Press

- Dunn, J. (1988). Annotation: Sibling Influences on Childhood and Development. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29 (2), s. 119-127.
- Frambu senter for sjeldne funksjonshemninger (2001). Søsken og søskenliv i familier med funksjonshemmede barn. *Småskrift nr. 24*.
- French, J. (1997). *Trauma and recovery: The aftermath of violence. From domestic abuse to political terror*. New York: BasicBooks
- Gamst, K.T. & Langballe, Å. (2004). *Barn som vitner: En empirisk og teoretisk studie av kommunikasjonen mellom avhører og barn i dommeravhør: Utvikling av en avhørsmetodisk tilnærming*. (Doktoravhandling). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Granå, K.E. (2005): *Vitenskapsteoretiske emner*. Frydenlund. Hentet fra:
<http://home.hio.no/~kjell/>
- Granå, K.E. (2006): *Analyse og tolkning av data*. Frydenlund. Hentet fra:
<http://home.hio.no/~kjell/>
- Gulbrandsen, L.M. (2006). Urie Bronfenbrenner: En økologisk utviklingsmodell. I L.M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s. 50-71). Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2013). Å bli fosterforeldre. I E. Backe-Hansen, T. Havik & A. Backer Grønningsæter (Red.), *Fosterhjem for barns behov: Rapport fra et fireårig forskningsprogram* (s. 50-71). (NOVA-rapport nr. 16/13). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hartman, J. (2001). *Grundad teori: Teorigenerering på empirisk grund*. Lund: Studentlitteratur.

- Heggdalsvik, I.K. (2007). *Fosterforeldrenes egne barn: En studie av hvordan fosterforeldrenes egne barn opplever å vokse opp sammen med fosterbarn.* (Hovedfagsoppgave). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Höjer, I. (2007). Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life. *Child and Family Social Work* 12:1, 73-83.
- Höjer, I. & Nordenfors, M. (2006). *Att leva med fostersyskon.* Institutionen för socialt arbete. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Hårtveit, H. & Jensen, P. (2004). *Familien - pluss én: Innføring i familierapi* (2.utg.). Oslo: Tano Aschehoug.
- Jacobsen, D.I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode for helse- og sosialfagene* (2.utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kaplan, C.P. (1988). The biological children of foster parents in the foster family. *Child & Adolescent Social Work*, 5 (4).
- Knutsen, J.M. (2013). *De små hjelperne? En kulturpsykologisk studie av fosterforeldrenes barn.* (Masteroppgave). Nordland: Universitetet i Nordland.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Langballe, Å., Gamst, K.T. & Jacobsen, M. (2010). *Den vanskelige samtalen: Barneperspektiv på barnevernarbeid: Kunnskapsbasert praksis og handlingskompetanse* (NKVTS rapport nr. 2/2010). Oslo: Nasjonalt Kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Martin, G. (1993). Foster care: The protection and training of carers' children. *Child Abuse Review*. 2, 15-22.

- Minuchin, S. (2012). *Families and family therapy: With a new introduction by Arlene Vetere*. Oxon: Routledge
- Njøs, A.M. (2012). *Fosterfamiliar er ikkje som andre familiar: Ein studie om korleis dei biologiske barna til fosterforeldre opplever kvardagslivet med fostersøsken*. (Masteroppgave). Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer.
- Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning (u.å.). *Søsken til et funksjonshemmet barn*. Hentet fra: <http://naku.no/node/137>
- Part, D. (1993). Fostering as seen by the carers' children. *Adoption and Fostering*. 17 (1).
- Poland, D.C. & Groze, V. (1993). Effects on foster care placement on biological children in the home. *Child and Adolescent Work Journal*. 10 (2).
- Postholm, M.B. (2010). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pramling, I. & Doverborg-Østberg, E. (1993). *Å forstå barns tanker: En metodikk om å intervju barn*. Oslo: Pedagogisk forum.
- Pugh, G. (1996). Seen but not heard? Addressing the needs of children who foster. *Adoption and Fostering*. 20 (1).
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Reed, J.A. (1994). We live here too: Birth children's perspectives on fostering someone with learning disabilities. *Children and Society*. 8 (2), 164-173.
- Reed, J.A. (1996). Fostering children and young people with learning disabilities the perspectives of birth children and carers. *Adoption and Fostering*. 20 (4), 36-41.

- Reichelt, S. (2006). Systemteoretisk forståelse av familier med barn. I L.M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling: Innføring i psykologiske perspektiver* (s. 292-320). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sanders, R. (2004). *Sibling Relationships: Theory and Issues for Practice*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Schjødt, B. & Egeland, T.A. (1989). *Fra systemteori til familieterapi*. Oslo: Tano AS.
- Spears, W. & Cross, M. (2003). How do "children who foster" perceive fostering? *Adoption and Fostering*. 27 (4).
- Statistisk sentralbyrå (2013). *Barnevern 2012*. Hentet fra: <http://www.ssb.no/barnevern>
- Swan, T. (2002). The experience of foster caregivers children. *Canadas children*, 13-17.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (3.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thompson, H. & McPherson, S. (2011). The experience of living with a fostersibling, as described by the birth children of foster carers: A thematic analysis of the literature. *Adoption and Fostering*. 35 (2).
- Tiller, P.O. (2000). *Studier i barndom*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Tiller, P.O. (2006). *Barn som sakkyndige informanter: Om forholdet mellom barnets verden og den voksne intervjuer* (NOSEB rapport nr. 2/2006). Trondheim: Norsk senter for barneforskning.
- Twigg, R.C. (1994). The unknown soldiers of foster care: foster care as loss for the parents own children. *Smiths college Studies in Social Work* 64 (3), 297-312.

Ulvik, O.S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier. En kulturpsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.

Vogt Grinde, T. (1997). Kunnskapsstatus for barnevernet: Noen utviklingstrender 1993-1996. I: Backe-Hansen, E. og Havik, T. (Red.), *Barnevern på barns premisser* (s. 27-46). Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

Voksne for Barn (u.å.). *Søsken til barn som har nedsatt funksjonsevne og/eller kronisk sykdom*. Hentet fra:
http://www.vfb.no/filestore/Publikasjoner/Ta_barn_p_alvor/NR8_funksjonshemmet

Watson, A. & Jones, D. (2002). The impact of fostering on foster carers own children. *Adoption and Fostering*. 26 (1), 49-55.

Younes, M.N. & Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children and their families. *Child Welfare* 86 (4), 21-40.

Øyre, I. (2012). *Hvordan opplever "biologiske barn" det å vokse opp med fostersøsken med utfordrende atferd?* (Masteroppgave). Stavanger: Universitetet i Stavanger.

Vedlegg / Appendiks

- Brev til fosterforeldrene
- Brev til informantene
- Informert samtykke
- Intervjuguide
- Godkjenning fra NSD

Jeanne Aaøyen
Dallonaveien 51 c
4621 Kristiansand

Til fosterforeldre med hjemmeboende
biologiske barn

Kristiansand august 2013

Jeg har bedt Beate Bierud ved Aleris unngå å sende dette brevet til dere.

Jeg er student ved universitetet i Oslo (master i psykososialt arbeid), og skal skrive en masteroppgave om hvordan det er å være biologisk barn i fosterhjem. Min veileder er dr. Åse Langballe ved NKVTS. Jeg jobber som veileder for fosterforeldre, og er også fostermor selv. Dette har gjort meg opptatt av fosterforeldrenes egne barn, som jeg synes det er for lite fokus på. Mitt mål med masteroppgaven er å belyse hva det gjør med de biologiske barna i fosterfamilien å vokse opp med fostersøsken. Jeg er spesielt opptatt av hvordan forholdet til familienettverk og venner påvirkes for fosterforeldres egne barn når de vokser opp med fostersøsken. Et delmål er å løfte denne gruppen fram i lyset.

Studien vil være kvalitativ og jeg skal intervju barn over 12 år, som har hatt fostersøsken i minst to år.

Til denne studien trenger jeg informanter. Og det er i denne forbindelse jeg skriver til deg. Det er ditt biologiske barn som er ekspert på det å leve med fostersøsken. Og jeg ønsker derfor å intervju han/henne om dette. Jeg vedlegger derfor et brev til ditt biologiske barn, der jeg inviterer han/henne til å delta i studien min. Han/hun må, som tidligere nevnt, være over 12 år og hatt fostersøsken i minst to år.

Hvis det er i orden for dere at barnet deres deltar på denne studien (og barnet deres ønsker å delta), eller dere ønsker mer informasjon, ber jeg dere ta kontakt med meg på telefon 901 33 246 eller på mail: jeaaao@online.no.

Jeg vil bruke båndopptaker under møtet. Barnet deres vil bli anonymisert, og jeg vil slette båndet så snart oppgaven er ferdigskrevet. Oppgaven skal være ferdig skrevet til neste vår, og er meldt til personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Jeg vedlegger et samtykke skjema, som begge parter må signere hvis barnet deres skal delta i studien.

Med vennlig hilsen

Jeanne Aaøyen

Vedlegg.

Jeanne Aaøyen
Dallonaveien 51 c
4621 Kristiansand

Til deg som har fostersøsken

Kristiansand august 2013

Forespørsel om deltakelse i studie

Jeg har vært i kontakt med Beate Bierud ved Aleris Ungplan og bedt henne om hjelp til å finne frem til deg.

Jeg er student ved universitetet i Oslo (master i psykososialt arbeid), og skal skrive en masteroppgave om hvordan det er å være biologisk barn i fosterhjem (fosterforeldrenes egne barn). For å finne ut av dette har jeg tenkt å intervju barn over 12 år, som har hatt fostersøsken i minst to år. Jeg vil undersøke hvordan det oppleves å vokse opp med fostersøsken. Jeg er spesielt opptatt av hvordan forholdet til familienettverk og venner påvirkes for fosterforeldres egne barn når de vokser opp med fostersøsken.

Til denne studien trenger jeg akkurat deg. Du er jo eksperten på det å ha fostersøsken. Deltakelse innebærer at jeg vil møte deg en til to ganger og intervju deg. Hvor dette skal finne sted blir vi enige om, ut fra hva som passer best for deg. Før vi møtes vil jeg sende deg en oversikt over de temaene jeg har tenkt å spørre deg om. Intervjuet vil vare i ca. en time, og jeg vil bruke båndopptaker. Alt du forteller meg vil bli behandlet konfidensielt. Det vil si at det bare er jeg som vil vite hvem som gitt meg opplysninger. Det vil ikke være mulig å gjenkjenne noen personer i oppgaven, alt vil bli anonymisert. Båndet vil bli slettet når oppgaven er ferdigskrevet.

Fordi du er under 18 år, må dine foreldre samtykke til at du blir med på denne studien. Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke deg uten å måtte oppgi noen grunn for det. Jeg vedlegger en samtykke erklæring, som du og foreldrene dine må signere, hvis du ønsker å delta i studien.

Oppgaven skal være ferdig skrevet til neste vår, og er meldt til personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Dersom du eller foreldrene dine ønsker mer informasjon, kan jeg kontaktes på telefon 901 33 246 eller på mail: jeaaao@online.no.

Med vennlig hilsen

Jeanne Aaøyen

INFORMERT SAMTYKKE

Jeg er informert om masteroppgaven om fosterforeldrenes egne barn, og samtykker i at opplysningene som kommer fram under intervjuet kan brukes til dette formålet.

Jeg er informert om at jeg når som helst kan trekke meg uten at det får noen konsekvenser.

Jeg er også informert om at min identitet ikke på noen måte skal fremgå i denne masteroppgaven, og at bånd med opptak vil bli slettet så snart de er skrevet ut.

Dato:

Informant

Foreldre til informant

Hvordan påvirkes forholdet til familienettverk og venner for fosterforeldres egne barn når de vokser opp med fostersøsken?

Intervjuguide

<p>Innledning</p> <ul style="list-style-type: none">
• Beskrivelse av prosjektet
• Informere om taushetsplikt, informert samtykke og muligheten for å trekke seg
<p>Bakgrunnsinformasjon</p> <ul style="list-style-type: none">
• Alder
• Kjønn
• Alder ved plassering av fostersøsken
• Alder på fostersøsken da han/hun flyttet inn
• Andre biologiske søsken
<p>Ved innflytning:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Fortell om hvordan du ble forberedt på at du skulle få et fostersøsken.
<p>Familielivet:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Hva har forandret seg i familien etter at fostersøskenet ditt kom? Både positivt og negativt.
• Har familiehyttider/samlinger (for eksempel jul) endret seg etter at du fikk et fostersøsken? På hvilken måte?
<p>Forhold til foreldrene:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Syns du at du får en mindre del av foreldrene dine etter at du fikk fostersøsken? På hvilken måte merker du dette?
• Syns du at du og fostersøskenet ditt blir behandlet forskjellig av foreldrene dine? Kan du komme med eksempel på dette? Hva syns du om dette?
<p>Ansvar:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Hvem i familien er det sin jobb og ansvar å ta vare på fostersøskenet ditt?
• Hjelper du eller de biologiske søsknene dine til med fostersøskenet ditt? På hvilken måte? Hva syns du om det?
<p>Forhold til biologiske søsken:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Har forholdet ditt til dine biologiske søsken endret seg etter at du fikk fostersøsken? På hvilken måte?
• Har du samme forhold til alle dine biologiske søsken (hvis du har mer enn ett)? Hvis ikke, kan du gi eksempel på hva som er forskjellig?
• Syns du at du og dine biologiske søsken blir behandlet forskjellig av foreldrene dine? Gi eksempel.

<ul style="list-style-type: none"> • Har du og dine biologiske søsken samme forhold til ditt fostersøsken? Hvis ikke, hva er annerledes?
<p>Venner og klassekamerater:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva syns vennene dine/klassekameratene dine om at du har et fostersøsken? • Hvilke forhold har fostersøskenet til vennene dine? • Har du noen gang fått negativ oppmerksomhet fra noen fordi du har et fostersøsken? • Har du noen gang fått positiv oppmerksomhet fra noen fordi du har et fostersøsken?
<p>Familienettverk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilket forhold har fostersøskenet ditt til resten av din familie (besteforeldre, tanter, onkler, fettere, kusiner osv.)? Hva syns du om det?
<p>Eget forhold til fostersøsken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hvilken relasjon har du til fostersøskenet ditt? • Føler du at fostersøskenet ditt hører til i familien?
<p>Avslutningspørsmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er det noe du skulle ønske var annerledes? • Er det noe du ønsker å fortelle, som jeg ikke har tenkt på å spørre om?

Åse Langballe
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress Unirand
Kirkeveien 166, Bygning 48
0407 OSLO

Vår dato: 01.11.2013

Vår ref: 36044 / 2 / JSL

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.10.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

36044	<i>Fosterforeldrenes egne barn</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Åse Langballe</i>
<i>Student</i>	<i>Jeanne Aaøyen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.06.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Juni Skjold Lexau

Kontaktperson: Juni Skjold Lexau tlf: 55 58 36 01

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Jeanne Aaøyen Dallonaveien 51c 4621 KRISTIANSAND S

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no